

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE
Katolícka teologická fakulta

Stanislav BAXA

CESTY SLOVENSKÉHO KREŠŤANA V POLITIKE

Vedúci bakalárskej práce: ThLic. Vladimír Málek

PRAHA 2006

Obsah

Pod'akovanie	3
Prehlásenie	3
Namiesto úvodu	4
I. Úvod do problematiky	5
1.1 O politike.....	5
1.2 Politika a kresťanstvo v histórii	6
Druhé obdobie - prechod Cirkvi od chudoby k bohatstvu	6
Tretie obdobie: Oddelenie Cirkvi od štátu.....	7
Štvrté obdobie - Cirkev v dvadsiatom storočí.....	7
II. Všeobecné cirkevné dokumenty a politika.....	9
2.1 Cirkevné dokumenty z obdobia pred II. Vatikánskym koncilom	9
2.1.1 Encyklika Rerum novarum (1891).....	10
2.1.2 Encyklika Quadragesimo anno (1931).....	11
2.1.3. Encyklika Mater et magistra (1961).....	11
2.1.4 Encyklika Pacem in terris (1963).....	12
2.2 Politika v dokumentoch II. Vatikánskeho koncilu.....	14
2.2.1 Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes (1965)	14
2.2.2 Dekrét Apostolicam Actuositatem (1965)	16
2.3 Politika v dokumentoch po II. Vatikánskom koncile.....	17
2.3.1 Populorum progressio (1967).....	17
2.3.2 Apoštolský list Octogesima adveniens (1971).....	18
2.3.3 Apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (1975).....	19
2.3.4 Encyklika Sollicitudo rei socialis (1987).....	20
2.3.5 Apoštolská exhortácia Christifideles laici (1988).....	20
2.3.6 Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. Cirkev v Európe (2003).....	21
III. Kresťania v politike	26
IV. Dokumenty predstaviteľov Cirkvi na Slovensku.....	29
V. Politika na Slovensku ako realizácia kresťanstva	39
5.1 Princípy kresťanskej demokracie ako formy realizácie kresťanstva v politike.	39
5.2. Situácia pred rokom 1989	40
5.3 Od nežnej revolúcie k samostatnosti (1989-1993).....	41
5.3.1 Roky 1989-1993 v zrkadle vládnych programov.....	42
5.3.2 Roky 1989-1993 z pohľadu KDĽ.....	44
5.4. Prvé roky samostatnosti (1993-1998)	45
5.4.1 Roky 1993-1998 v zrkadle vládnych programov.....	45
5.4.2 Roky 1993-1998 z pohľadu KDĽ.....	46
5.5 Vlády s účasťou kresťanských strán (1998-2006)	47
5.5.1 Roky 1998-2006 v zrkadle vládnych programov.....	47
5.5.2 Roky 1998-2006 z pohľadu kresťanskodemokratického hnutia	48
VI. Slovenskí kresťania v politike na prahu 21. storočia	51
VII. Záver.....	53
VIII. Literatúra	54
ABSTRACT.....	58
PRÍLOHA	I

Pod'akovanie

Ďakujem všetkým, ktorí mi pomohli na mojej ceste.

Špeciálne pod'akovanie patrí mojej manželke, ktorá znášala útrapy môjho štúdia a rodičom, ktorí mi darovali nielen život, ale priviedli ma k prameňu spásy a poznania.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne a v zozname literatúry uviedol všetky informačné zdroje, ktoré som použil.

V Prahe dňa 19. apríla 2006

Namiesto úvodu

Spojenie pojmov kresťanstvo a politika nieslo v sebe vždy náboj silných, priam nezmieriteľných protikladov. Toto napätie sa prejavovalo počas celej histórie kresťanstva – už na jeho začiatku bola politika a ani jeho zakladateľ sa konfrontácii s verejnou mocou, ako je často vnímaná politika, nevyhol. Počas uplynulých dvoch tisíc rokov existovali rôzne modely spolužitia týchto okruhov ľudskej realizácie – veď obe tieto oblasti ľudskej aktivity považujú človeka za svojho hlavného aktéra a v istom zmysle aj cieľ. Zatiaľ čo kresťanstvo prezentovalo vždy ako hlavný vertikálny rozmer komunikácie - teda komunikáciu medzi Bohom a človekom a komunikáciou medzi ľuďmi ako sekundárnou úlohou; politika presadzovala komunikáciu horizontálnu - medzi jednotlivcami.

Predkladaná práca je venovaná pohľadu na pôsobenie kresťanov v slovenskej politike. Slovensko bolo vybrané z viacerých dôvodov- je to moja rodná krajina, za uplynulých pätnásť rokov uplynulých 15 rokoch prešlo takými zásadnými spoločensko-politickými zmenami, ktoré nemajú v jeho histórii vzhľadom na rozsah a rýchlosť obdoby. Tieto zmeny boli odštartované zvrhnutím totalitného režimu, hlbokou ekonomickou transformáciou, osamostatnením ako dôsledku rozdelenia Československa a následnou integráciou do Európskej únie.

Práca je rozdelená na niekoľko častí – najskôr krátky exkurz na vzťahy politiky a kresťanstva v histórii, následne dokumenty Magistéria venované tejto otázke, cez pohľad slovenských biskupov na dianie v politike na Slovensku. Ďalšia časť je venovaná problematike pôsobenia náboženských organizácií optikou vládnych programov a realizácie kresťanstva v činnosti jednej vybranej politickej strany. Hĺbková analýza fenoménu pôsobenia kresťanov v politike z dejinného hľadiska prislúcha samozrejme výhradne historikom. Na druhej strane by detailnejšie rozpracovanie tejto problematiky mohlo priniesť užitočné informácie a podnety nielen pre potreby vzdelávania politológov, sociológov či poslucháčom teologických fakúlt, ale aj členom konzultačných orgánov biskupov resp. biskupských konferencií a samozrejme aj stratégom politických strán a ich čelným predstaviteľom .

Predkladaná práca si kladie za cieľ v krátkosti zmapovať nedávne obdobie, ktorým celá slovenská spoločnosť prešla a nájsť v ňom stopy pôsobenia kresťanov ako účastníkov spoločenského diania v tej najzákladnejšej forme – teda ako ľudí politicky aktívnych.

I. Úvod do problematiky

Pre lepšie objasnenie problematiky, ktorej sa budeme v práci venovať, objasníme si najprv pojem politiky a následne sa v krátkosti pozrieme na dvetisíc rokov Cirkvi z hľadiska vzťahu medzi ňou a politikou.

Pod pojmom „kresťanstvo“ máme primárne pre potreby tejto práce na mysli rímskokatolícke náboženstvo, to platí na obdobie hlavne po roku 1054, kedy sa kresťanstvo rozdelilo na západné a východné.

1.1 O politike

Na úvod musíme detailnejšie skúmať, čo si môžeme predstaviť pod pojmom politika.:

Politika – umenie možného; v nej treba hľadať kompromisy, ale neustúpiť zo základných hodnôt.¹

Politika (πολιτικε) - umenie riadiť štát. Oblasť spoločenskej (verejnej) činnosti, prejavujúci sa v účasti na štátnych záležitostiach (stanovenie noriem, úloh, obsahu činnosti štátu) spätá so vzťahmi medzi triedami, národmi a inými spoločenskými skupinami, medzi spoločnosťou a osobnosťou.²

Politika – verejná činnosť zameraná na uplatnenie triednych záujmov, na vydobytie zachovanie a upevnenie štátnej moci.³

Politika ako úsilie o usporiadanie ľudského spolunažívania, sa musí vyrovnávať s neodstrániteľným napätím, ktoré spočíva v tom, že človek ako osoba presahuje všetko spoločenské, ale zároveň sa môže vyvíjať len v spoločnosti.⁴

Politika znamená „rozumnú snahu o spoločné dobro“.⁵

Uvedené vysvetlenia pojmu „politika“ určite nepostihujú všetky významové odtiene tohto slova. Pre naše potreby však vytvárajú dostatočný priestor a zároveň hranice, v ktorých sa budeme pohybovať.

¹ Lejeune, R., Robert Schuman (1886-1963), Otec Európy. Politika ⁵⁶ cesta svätosti

² heslo „politika“, www.cojeco.cz

³ heslo „politika“. Slovník cudzích slov.

⁴ Sutor, B., Politická etika.

⁵ encyklika Laborem exercens, č. 20

1.2 Politika a kresťanstvo v histórii

V krátkom historickom prehľade môžeme dejiny vzájomného „spolužitia“ politiky a kresťanstva rozdeliť na niekoľko období:

Prvé obdobie – etablovanie kresťanstva ako samostatného náboženstva.

Na začiatku svojej existencie muselo prekonať kresťanstvo niekoľko náročných skúšok – v krátkosti je ich možné zhrnúť ako zmena významu očakávaného Božieho kráľovstva v podaní Ježiša Krista, postupné opustenie židovského zákona po Ježišovom ukrižovaní, obrat k pohanom, prenos centra kresťanstva do Ríma ako centra vtedajšieho sveta a obhájenie v dobách prenasledovania až po povolenie kresťanského náboženstva a jeho zrovnoprávnenia s inými kultmi⁶. Časovo je možné toto obdobie ohraničiť začiatkom verejného účinkovania Ježiša Krista (približne rok 30) do tzv. tolerančného ediktu (Milánsky edikt - rok 313).

Druhé obdobie - prechod Cirkvi od chudoby k bohatstvu

Skutočnosť, že kresťanské náboženstvo bolo podporované svetskou mocou, viedla na jednej strane k jeho významnému rozvoju. Vďaka majetku mohla Cirkev napríklad významne rozšíriť svoju sociálnu činnosť. Na strane druhej vzniklo ohrozenie starosťou o správu majetku a pokušeniu využiť ho jednotlivými členmi pre vlastnú potrebu. Obrazne možno toto obdobie popísať ako „prechod z väzenia k cisárskemu stolu“. Tento obrat vytvoril medzi štátom a Cirkvou zväzok, ktorý trval v rôznych variantoch jeden a pol tisícročia a položil základ jednoty kresťanského západu. Prvú časť tohto dlhého obdobia je možné v skratke popísať ako ideu súhry duchovnej a svetskej moci. Cisár a pápež sa stali nositeľmi jedného kresťanského svetového poriadku. V tejto vízii dostáva Božie kráľovstvo podobu politickej skutočnosti a preto sa ako dôsledok stáleho konfliktu o nezávislosť alebo nadvládu nad partnerom presadil model „výhodného spolužitia“. Toto ideálne spolužitie však netrvalo dlho – na jednej strane heslá typu „posvätený kráľ – zachránená cirkev“, „cisár pán cirkvi“; na druhej strane „boj o investitúru a „učenie o dvoch mociach“ viedlo zákonite ku kríze spolunažívania – čo bolo charakteristické pre druhú časť tohoto obdobia. Niektoré problémy sa pokúsil vyriešiť koncil v Kostnici (1414-1418), ale do hry vstúpil Martin Luther so svojimi tézami (1521) a následná reforma Cirkvi, ktorú naštartoval koncil v Tridente (1545-1563). Tretiu časť tohto obdobia, ktoré môžeme nazvať aj „kresťanstvo v novej dobe“, charakterizuje horúčkovité snaženie o rozšírenie kresťanstva do celého sveta – čo samozrejme súvisí s objavením Ameriky (1492) a rozšírením misií do Ázie.

⁶ Fröhlich, R., Dva tisíce let dějin církve.

Tretie obdobie: Oddelenie Cirkvi od štátu

Začiatok procesu uvoľňovania jednotlivcov a celých území spod vplyvu Ríma ako predstaviteľa Cirkvi mal v rôznych oblastiach Európy odlišný charakter. V Nemecku to bol Augsburský náboženský mier z roku 1555, ktorý dal vládcom územia možnosť zvoliť si vyznanie pre svoje územie, vo Francúzsku „štyri prehlásenia galikánskeho kléru“ (1682), v Anglicku to bolo odmietnutie autority Ríma (1543).

Podobne ako svetské vlády, tak aj veda sa v priebehu 16. a 17. storočia vynaňovali z vplyvu Cirkvi. Ako príklad neľahkého procesu uvoľňovania možno uviesť súdny proces proti Galileovi (1633).

V celosvetovom meradle zohrali rozhodujúcu úlohu dva medzníky – v Európe revolúcia vo Francúzsku (1789) a v Novom svete americká Deklarácia nezávislosti (1776).

Výsledkom francúzskej revolúcie bolo, že bezprostredným interpretom božstva sa stal štát (1794), čím sa samozrejme stal zodpovedným aj za cirkev.

Typickým príkladom nového typu vzťahu medzi oficiálnym predstaviteľom Cirkvi a štátu sa stal konkordát (napr. Francúzsko 1801, Bavorsko 1817)

Osud katolíckej cirkvi v Európe od začiatku francúzskej revolúcie by mohol byť vnímaný ako súvislý reťazec úpadku. Stratila vo veľkom rozsahu politickú a hospodársku moc a musela zároveň čeliť stále väčšej antiklerikálnej verejnosti. Na druhej strane to viedlo k väčšej súdržnosti veriacich s biskupmi a pápežom. Jej veriaci sa od tohto obdobia musia držať pohromade presviedčaním a v štáte získavali takú úlohu, ktorá zodpovedá počtu voličov verných Cirkvi. Inak povedané – čím menej používala Cirkev ruku štátu, tým viac bola odkázaná na službu svojich veriacich. Typickým príkladom boli kongregácie, spolky a bratstvá, nie proti Cirkvi, ale v súlade s pastiermi, ktorí často preberali iniciatívu a vedúce funkcie. O uvedomení katolíckych laikov a ich zodpovednosti za cirkev a spoločnosť svedčia napr. „Katolícke zjazdy“, ktoré sa v Nemecku konajú od roku 1848.⁷

Štvrté obdobie - Cirkev v dvadsiatom storočí

Obidve svetové vojny úplne zmenili pocit zo života. Optimizmus, spojený s dôverou vo vlastnú morálnu úroveň a s misionárskou horlivosťou, sa rozpustil v nových pochybnostiach o človeku samotnom. Zároveň s prepojením štátov vyvstali v rýchlom slede celosvetové problémy ako hlad, chudoba, preľudnenie, ekologické škody a zbrojenie k novému násiliu. To predstavovalo a predstavuje nové výzvy aj pre Cirkev.⁸

V „caritas“, ktorú kresťanstvo praktizuje bez ohľadu na hranice štátov a vyznania, sa odráža nové seba pochopenie, ktoré vystupuje v priebehu storočí stále zreteľnejšie: Cirkev ako obhajca človeka

⁷ Fröhlich, R.: Dva tisíce let dějin církve. str.73-203

⁸ Fröhlich, R.: Dva tisíce let dějin církve. str.204

a predovšetkým ľudstva, nielen ako ochrana vlastných veriacich.⁹ Tieto aktivity sa prejavili v dvoch hlavných oblastiach:

- ekumenické hnutia – najskôr vo vzťahu k východným cirkvám, po druhej svetovej vojne ku protestantom, židom a ostatným náboženstvám,
- katolícka sociálna náuka – najväčšia pozornosť bola samozrejme venovaná oblasti sociálnych otázok týkajúcich sa robotníkov .

Nové storočie prinieslo zmeny aj do vnútra Cirkvi samotnej. Pokiaľ až do 19. storočia patrila k hlavným úlohám pápeža politická taktika, v tomto storočí sa musel zámerne doviest' do konca odklon od politiky.

Svoje miesto našli v živote Cirkvi aj laici. Bol to Pius XI., ktorý sa pokúsil o definíciu aktivity katolíckych laikov (1928): „...(actio catholica) je účasťou na hierarchickom apoštoláte s cieľom šíriť všade základy kresťanskej viery a kresťanského učenia, účinne ich brániť a uskutočňovať ich ako v súkromnom tak i vo verejnom živote“¹⁰

⁹ Fröhlich, R.: Dva tisíce let dějin církve. str.210

¹⁰ Pius XI.: Dopis kardinálovi Bertramovi z 12. novembra 1928

II. Všeobecné cirkevné dokumenty a politika

Kongregácia pre náuku viery vydala v roku 2002 Inštrukciu k niektorým otázkam ohľadne pôsobenia a chovania katolíkov v politickom živote. Inštrukcia si nečiní nárok na to, aby predložila celkové učenie cirkvi k tejto téme – to je v podstatných črtách zhrnuté v Katechizme katolíckej cirkvi; chce len pripomenúť niektoré zásady vlastné kresťanskému svedomiu, ktoré sú inšpiráciou pre sociálnu a politickú angažovanosť katolíkov v demokratických spoločnostiach.¹¹

2.1 Cirkevné dokumenty z obdobia pred II. Vatikánskym koncilom

Pápežský učiteľský úrad sa k zásadným otázkam politického a spoločenského poriadku vyjadroval opakovane. V posledných dvoch storočiach sa tak stalo vo viacerých významných dokumentoch.

Lev XIII. píše v encyklike „Immortale Dei“ nasledovne: „Všeobecne je možné povedať, že by bolo práve tak chybou odmietat' akúkoľvek účasť na verejných záležitostiach ako je chybou obecnému blahu neprispievať svojou prácou, svojou podporou....nech je pravidlom pre každého kresťana: Nie je dovolené robiť rozdiel medzi povinnosťami súkromnej osoby a občana a to tak, že by sa v súkromnom živote autorite cirkvi podroboval, ale v živote verejnom ju zamietal. To by znamenalo spájanie dobrého so zlým a spôsobovalo by to človeku rozpor v sebe samom. Kresťan však má zostať kresťanom rovnako dôsledným a nikdy v ničom sa nesmie odchýliť od kresťanskej cnosti“.¹² V encyklike „Sapientiae christianae“ (1890) pápež píše: „Cirkev nezamieta žiadny z rôznych spôsobov správy záležitostí verejných, pokiaľ sa pri nich dbá náboženstva a mravnosti“.¹³ V encyklike „Diuturnum illud“ (1881) je uvedené: „Ludu nie je zakázané, aby si zvolil štátnu formu, ktorá jeho charakteru, jeho trvajúcim tradíciám a zvyklostiam zodpovedá“.¹⁴

¹¹ Kongregace pro nauku víry: Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíku v politickém životě, č.1.

¹² encyklika Immortale Dei, č. 47.

¹³ encyklika Sapientiae christianae, č.28.

¹⁴ encyklika Diuturnum illud, č.7.

2.1.1 Encyklika Rerum novarum (1891)

Encyklikou Rerum novarum Cirkev zaujala prvýkrát oficiálne stanovisko k sociálnej otázke. Jeden z dôvodov bola skutočnosť, že Cirkev nemohla ponechať svet práce štátu, ale musí mu venovať prvoradú pozornosť, pretože je to jej poslaním, plynúcim z evanjelia. Podľa pápeža Leva XIII. je možné hľadať riešenie robotníckej otázky na troch úrovniach: na úrovni cirkvi, štátu a svojpomocných organizácií.

V úvodných článkoch objasňuje dôvod vydania encykliky „S dôverou a plným právom sa púšťame do tejto problematiky už aj preto, lebo ide o otázku, v ktorej nie je možné nájsť trvalé riešenie bez pomoci náboženstva a Cirkvi.“¹⁵

Sociálne učenie tejto encykliky možno zhrnúť do týchto základných okruhov:

- Cirkev si uvedomuje, že priemyselnou revolúciou vzniká nový typ spoločnosti, ktorý od nej požaduje, aby bola v nej prítomná novým spôsobom
- Cirkev si uvedomuje, že v novej priemyselnej spoločnosti vzniká na jednej strane základe výrobných prostriedkov obrovská moc a na druhej strane obrovská závislosť robotníckej triedy na tejto moci.
- Pretože Cirkev má spoluzodpovednosť za človeka, nemôže ho ponechať iba napospas štátu, požaduje preto spoluzodpovednosť od všetkých, ktorý sa zúčastňujú hospodárskeho procesu.

Encyklika bola smelým a prezieravým gestom a odpoveďou na problémy priemyselnej revolúcie. Je to základný dokument sociálnej náuky Cirkvi a všetky neskoršie sociálne encykliky sa na ňu zákonite odvolávajú. Naliehavý hlas encykliky Rerum novarum sa stretol s rôznymi ohlasmi. Cirkevná hierarchia v mnohých krajinách bola silne spätá s tradičnými monarchiami a nevyvinula iniciatívu k realizácii novej encykliky, pretože sa domnievala, že sociálno-politické záležitosti nepatria do kompetencie Cirkvi.¹⁶

O tomto dokumente sa zmiňuje o sedemdesiat rokov neskôr Ján XXIII. keď píše „otvorilo sa nové pole pre činnosť Cirkvi, ktorej najvyšší pastier vzal na seba utrpenia, vzdychy a túžby ponížených a utláčaných a znova sa postavil na obranu ich práv.“¹⁷

¹⁵ encyklika Rerum novarum, čl.13.

¹⁶ Předmluva k encyklice Rerum novarum. In Sociální encykliky. str.21-22.

¹⁷ encyklika Mater et magistra, čl.5.

2.1.2 Encyklika Quadragesimo anno (1931)

Štyridsať rokov po vydaní *Rerum novarum* vydáva pápež Pius XI. encykliku *Quadragesimo anno*. Obdobie, v ktorom bola encyklika vydaná, bolo poznačené hospodárskou krízou a encyklika pojednáva o dejinnej skúsenosti získanej z tohto obdobia. Svojim jednoznačným stanoviskom k rade sporných otázok zabránila rozkolu sociálneho katolicizmu a jasne stanovila a pojmovovo formulovala niektoré zásady sociálnej náuky cirkvi, ktoré boli v encyklike *Rerum novarum* iba naznačené. Význam tejto encykliky tkvie v tom, že prvýkrát je definovaný pojem subsidiarity ako nemeniteľnej zásady sociálnej filozofie definovanej: „...to, čo môžu jednotlivci vykonať z vlastnej iniciatívy, to sa im nemá odoberať z rúk a prenášať na spoločnosť...rovnako je proti spravodlivosti, keď sa prevádza na väčšie a vyššie spoločenstvo to, čo môže vykonať a dobre realizovať spoločenstvo menšie a nižšie... každý spoločenský zásah svojim pôsobením a svojou prirodzenou povahou má prinášať pomoc údom organizmu spoločnosti, nikdy ich však nemá ničiť a pohlcovať. Štát sa nemá vmiešavať do záležitostí rodinného života, do práv rodičov na výchovu detí, do záležitostí cirkvi.¹⁸

Táto encyklika sa pokúsila navrhnúť spoločenské zriadenie spočívajúce v podstate na stredovekom stavovskom základe. Je to prvá, ale zároveň aj posledná encyklika, ktorá sa pokúsila predložiť návrh celospoločenského zriadenia. Žiadna ďalšia sociálna encyklika, ani 2. vatikánsky koncil sa už o žiadnom konkrétnom spoločenskom zriadení nezmieňujú. Encyklika *Quadragesimo anno* tak znamená koniec predstáv o akomsi vopred definovanom spoločenskom zriadení.¹⁹

2.1.3. Encyklika Mater et magistra (1961)

V úvode svojej encykliky *Mater et Magistra* takto podáva pápež Ján XXIII: zdôvodnenie vzniku tohto dokumentu: „...všeobecnú Cirkev ustanovil Kristus na to, aby s materinskou starostlivosťou viedla život jednotlivcov i národov, ktorého vznešenosť mala vždy vo veľkej úcte a pozorne ho chrániť.“²⁰ Ďalej rozvádza: „...prvoradou úlohou svätej Cirkvi je viesť duše k svätosti, ale...ona (Cirkev) predsa len prejavuje svoju starostlivosť aj o každodenné požiadavky života ľudí, a to nielen čo sa týka ich živobytia a životných podmienok, ale aj ich blahobytu a všestranného kultúrneho rozvoja v jeho mnohých aspektoch a podľa rozličných období.“²¹

O dôvodoch, ktoré ho viedli k napísaniu tejto encykliky píše: „...už Pius XII. vedel, že sa jeho súčasná doba odlišuje od doby predchádzajúcej – v oblasti vedy, techniky, hospodárstva; v sociálnej oblasti a tiež v politickom živote“ a ďalej: „v mnohých krajinách sa rastúci počet občanov všetkých spoločenských tried demokraticky zúčastňuje politickej zodpovednosti. Vlády zasahujú stále hlbšie

¹⁸ encyklika *Quadragesimo anno*, čl. 80.

¹⁹ Predmluva k encyklike *Quadragesimo anno*. In *Sociální encykliky*. str.59-60.

²⁰ encyklika *Mater et Magistra*, čl.1.

²¹ encyklika *Mater et Magistra*, čl.2.

do hospodárskeho a spoločenského diania. Sú zakladané stále ďalšie nadnárodné organizácie hospodárskeho, sociálneho alebo kultúrneho charakteru, ktoré si kladú za cieľ pomáhať všetkým národom k dosiahnutiu vyššej životnej úrovne“.²²

Pápež sa nevyhol ekonomicky–politickým témam, keď píše:

- hospodársky svet je výtvorom osobnej iniciatívy jednotlivých občanov, konajúcich samostatne alebo rôznym spôsobom združených na dosiahnutie spoločných záujmov,²³
- v tomto svete musí byť prítomná aj verejná moc, aby primeraným spôsobom podnecovala rozvoj výroby v záujme sociálneho pokroku pre dobro všetkých občanov jej chovanie,²⁴
- ľudia, ktorí zastávajú verejné funkcie, majú mať v sebe zdravé ponímanie spoločenského dobra a podľa neho aj konať²⁵. Spoločné dobro obsahuje súhrn tých predpokladov spoločenského života, ktoré ľuďom umožňujú a uľahčujú plný rozvoj všetkých hodnôt ich osobnosti,²⁶
- mzda musí byť určovaná podľa spravodlivosti a rovnoprávnosti; treba však prihliadať aj na skutočný prínos pracujúceho pre výrobu, na požiadavku všeobecného dobra príslušných politických spoločenstiev ako aj na požiadavky všeobecného spoločného dobra“.²⁷

2.1.4 Encyklika Pacem in terris (1963)

Encyklika reagovala na aktuálne problémy svetového spoločenstva. Obracala sa k svetu, ktorý si bol plne vedomý nebezpečenstva atómovej vojny. Odmieta násilie a diskrimináciu, vyzýva k tolerancii, porozumeniu a spolupráci v medzinárodných vzťahoch a k dôslednému dodržovaniu ľudských práv. Na druhej strane odkazovaním na pravý domov u Boha relativizuje národnosť a etnickú príslušnosť.²⁸

V prvej časti encykliky sa pápež venuje vzťahom medzi ľuďmi – začína zásadou, že každý človek je osoba, t.j. že má vrozený rozum a slobodnú vôľu a teda je nositeľom práv a povinností, ktoré pramenia z tejto jeho povahy. Pretože tieto práva a povinnosti sú všeobecné a neporušiteľné, ako také sú absolútne neodňateľné.²⁹ Človek má právo na život a jeho dôstojnú úroveň, práva odvodené od mravných a kultúrnych hodnôt, právo uctievať Boha podľa správne poučeného svedomia, právo na slobodnú voľbu vlastného životného stavu; v hospodárskej oblasti má právo na slobodný výber práce, právo na súkromné vlastníctvo; v spoločenskej oblasti právo zhromažďovacie a združovacie, právo na slobodu pohybu a pobytu.³⁰ Človek má samozrejme aj politické práva – s osobnou

²² encyklika Mater et Magistra, čl.40.

²³ encyklika Mater et Magistra, čl.39

²⁴ encyklika Mater et Magistra, čl.40.

²⁵ encyklika Mater et Magistra, čl.51.

²⁶ encyklika Mater et Magistra, čl.58.

²⁷ encyklika Mater et Magistra, čl.58-61.

²⁸ Předmluva k encyklice Pacem in terris. In Sociální encykliky, str.177.

²⁹ encyklika Pacem in terris č.9.

³⁰ encyklika Pacem in terris č.11-25.

dôstojnosťou je spojené právo aktívne sa zúčastňovať verejného života a prispievať k uskutočňovaniu obecného blaha; ľudskej osobe rovnako prislúcha zákonná ochrana jej práv, ochrana účinná, nestranná, utvorená podľa noriem skutočnej spravodlivosti³¹ Práva sú spojené s rovnako veľkým počtom povinností – napríklad právo človeka na život súvisí s povinnosťou starať sa o udržanie vlastného života; právo na dôstojný spôsob života s povinnosťou žiť dôstojne a právo na slobodné hľadanie pravdy s povinnosťou vnikať do pravdy stále hlbšie.³²

Druhá časť je venovaná vzťahom medzi ľuďmi a verejnou mocou vo vnútri politického spoločenstva. O autorite píše: „k občianskemu spolužitiu je potrebná autorita, ktorá by ho riadila; táto autorita rovnako ako sama spoločnosť, pochádza od prirodzenosti a teda od samého Boha“³³ a ďalej „z toho, že autorita pochádza od Boha, nie je možné vyvodzovať, že ľuďom neprináleží možnosť voliť tých, ktorí majú stáť v čele štátu, určovať formát štátu a vymedziť spôsob a rozsah výkonu moci. Preto je táto náuka zlučiteľná s každou skutočne demokratickou formou vlády“³⁴.

Tretia časť je venovaná vzťahom medzi štátmi, kde pápež pripomína, že aj štáty majú svoje práva a povinnosti (čl. 80-85) – aj pri úprave medzinárodných vzťahov je treba sa držať toho, že autorita sa má uplatňovať k podpore všeobecného blaha, pretože predovšetkým k tomu bola ustanovená.³⁵

Vzťahy štátov musia byť podriadené pravde, spravodlivosti činnej solidarite, správnym pomerom k národnostným menšinám, rovnováhe medzi obyvateľstvom, pôdou a kapitálom, politickým utečencom a odzbrojeniu. Ďalším nosným princípom je princíp slobody, tento má byť obzvlášť uplatňovaný pri podpore rozvojových krajín.

Štvrtá kapitola je venovaná s ohľadom na vtedy aktuálnu medzinárodnú situáciu vzájomnej závislosti štátov, rozvoju svetového všeobecného dobra, vzťahu medzi všeobecným dobrom a verejnou autoritou so zdôraznením zásady subsidiarity. Špeciálna pozornosť je venovaná všeobecnej autorite, ktorej moc sa má vzťahovať na celý svet, ktorá má viesť použitím vhodných prostriedkov k dosiahnutiu celosvetového dobra a musí byť ustanovená so súhlasom všetkých národov – ako možný predstaviteľ tejto autority je uvedená Organizácia spojených národov.³⁶

Postoj pápeža k účasti veriacich na verejnom živote je výslovne uvedený v V. časti encykliky, kde sa píše: „...vyzývame našich synov, aby sa aktívne účastnili správy verejných záležitostí a aby spoločne podporovali záujmy celého ľudstva ... nestačí, aby sa našim synom dostávalo nebeského svetla viery a aby sa dali viesť horlivosťou pre podporovanie dobra, je totiž potrebné, aby sa včlenili do občianskych štruktúr a aby ich svojou aktivitou premieňali zvnútra“.³⁷

³¹ encyklika *Pacem in terris* č.26-27.

³² encyklika *Pacem in terris* č.28-29.

³³ encyklika *Pacem in terris* č.47.

³⁴ encyklika *Pacem in terris* č.52.

³⁵ encyklika *Pacem in terris* č.84.

³⁶ encyklika *Pacem in terris* č.130-145.

³⁷ encyklika *Pacem in terris* č.146-147.

2.2 Politika v dokumentoch II. Vatikánskeho koncilu

Prelomovým činom v živote Cirkvi v dvadsiatom storočí bolo zvolanie Druhého vatikánskeho koncilu. Po jeho zvolaní panovalo veľké napätie, či koncil ponesie rysy úradov vatikánskej kúrie, alebo bude zodpovedať návrhom účastníkov.

Pápež Ján XXIII. vo svojej zahajovacej reči prehlásil, že očakáva od koncilu čo najúčinnšie sprostredkovanie posvätnej tradície ľuďom s ohľadom na zmenené životné pomery a spoločenské štruktúry³⁸. Široký rozsah tém koncilu sa javil ako obsiahly pokus o vzájomné prepojenie viery a moderných životných skúseností.

Pre naše potreby si vyberieme z množstva tém hlavne tie, ktoré majú blízky vzťah k politike – cirkev v dnešnom svete a úloha laikov.

2.2.1 Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes (1965)

V úvode pastorálnej konštitúcie Gaudium et spes sa píše: „Koncil...chce vyložiť, ako si predstavuje prítomnosť a pôsobenie Cirkvi v súčasnom svete; ...má v úmysle prehovoriť k všetkým, aby objasnil tajomstvo človeka a spolupracoval na riešení základných problémov našej doby“.³⁹

Povinnosťou Cirkvi je ustavične skúmať znamenia časov a vysvetľovať ich vo svetle evanjelia tak, aby vedela odpovedať každej generácii primeraným spôsobom na večné otázky človeka o zmysle terajšieho a budúceho života a o ich vzájomnom vzťahu. Treba teda poznať a chápať svet v ktorom žijeme: jeho očakávania, snahy a jeho neraz dramatický ráz.⁴⁰

Ako východisko vo svojich úvahách konciloví otcovia uvádzajú: „veriaci i neveriaci temer jednomyselne uznávajú, že všetko na zemi má byť usmernené na človeka ako na svoj stredobod a svoje vyvrcholenie“.⁴¹ Zo spoločenskej povahy človeka je zjavné, že jestvuje vzájomná závislosť medzi rozvojom ľudskej osobnosti a vývinom spoločnosti samej. Ľudská osoba, ktorá je už od prírody nevyhnutne potrebuje spoločenský život, je a musí byť základom, subjektom a cieľom všetkých spoločenských ustanovizní. Medzi spoločenskými zväzkami, ktoré človek potrebuje pre svoje zdokonaľovanie, niektoré - ako rodina a politické spoločenstvo, zodpovedajú jeho najvnútornejšej podstate.⁴²

Koncil povzbudzuje kresťanov, príslušníkov jedného i druhého spoločenstva, aby sa usilovali verne si plniť svoje pozemské povinnosti, dajúc sa viesť duchom evanjelia. Nesúlad, vyskytujúci sa u mnohých, medzi vierou, ktorú vyznávajú, a ich každodenným životom, treba počítať medzi najväčšie bludy našej doby. Kresťan, zanedbávajúci svoje časné povinnosti, zanedbáva aj svoje povinnosti voči blížnemu, ba proti samému Bohu a vystavuje nebezpečenstvu svoju večnú spásu.

³⁸ Fröhlich, R., Dva tisíce let dějin církve. s.232.

³⁹ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes, čl.2 a čl.10.

⁴⁰ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes čl.4.

⁴¹ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl.12.

⁴² pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl. 25.

Svetské zamestnania a úsilia patria do vlastnej, i keď nie výlučnej kompetencie laikov... ale nech všetci duchovní pastieri pamätajú, že svojim každodenným životom a svojou starostlivosťou predstavujú svetu tvár Cirkvi... a nech si vytrvalým štúdiom nadobudnú schopnosť zúčastňovať sa na dialógu so svetom a s ľuďmi akejkoľvek mienky.⁴³

Každý, kto sa pričiňuje o rozvoj ľudskej spoločnosti, čo sa týka rodiny, kultúry, hospodárskeho a sociálneho života, ako aj národnej i medzinárodnej politiky, tým samým podľa plánov Božích nemálo napomáha aj cirkevnú pospolitosť, pokiaľ ona závisí od vonkajších činiteľov.⁴⁴

V encyklike je celá jedna kapitola venovaná životu politického spoločenstva. V článku 73 sa píše o vplyve premien v zriadení národov a ustanovizní. „Tieto premeny majú veľký vplyv na politický život spoločnosti, najmä čo sa týka práv a povinností všetkých v uplatňovaní občianskej slobody, v úsilí o spoločné dobro a pri usporiadaní vzťahov občanov medzi sebou a verejnou mocou“ a ďalej „... aby sa nastolil naozaj ľudský spôsob politického života, niet nič lepšieho ako pestovať hlboký zmysel pre spravodlivosť, žičlivosť a pre službu všeobecnému dobru a upevňovať základné presvedčenie o pravej povahe politického spoločenstva, ako aj o poslaní, správnom vykonaní a vymedzení verejnej moci.“⁴⁵

Politické spoločenstvo jestvuje teda v záujme verejného blaha, v ňom má plné opodstatnenie a svoj zmysel a z neho odvodzuje aj svoje pôvodné a vlastné právo. Verejné blaho však spočíva v súhre spoločenských podmienok, v ktorých by mohli jednotlivci, rodiny a organizácie plnšie a ľahšie dosiahnuť svoju vlastnú dokonalosť. Vykonávanie politickej moci v spoločenstve ako takom, ako aj v ustanovizniach, ktoré reprezentujú verejné záujmy, má sa vždy uskutočňovať v rámci mravného poriadku v prospech všeobecného dobra – ktoré však treba chápať dynamickým spôsobom – podľa právneho poriadku, ktorý bol, alebo má byť zákonite stanovený. V tom prípade sú občania vo svedomí viazaní poslúchať. Z toho jasne vysvitá i zodpovednosť, dôstojnosť a význam tých, čo stoja na čele.“⁴⁶

Povahe človeka plne zodpovedá, aby sa našli také právno-politické štruktúry, ktoré by poskytovali všetkým občanom bez akejkoľvek diskriminácie čím ďalej tým širšiu efektívnu možnosť mať slobodnú a činnú účasť na zriaďovaní právnych základov politického spoločenstva, ako aj na správe verejných záležitostí, vymedzovaní poľa pôsobnosti rozličných inštitúcií a na voľbe vedúcich činiteľov. Nech sú teda všetci občania pamätliví na právo a zároveň povinnosť používať svoje slobodné hlasovacie právo v záujme všeobecného dobra. Cirkev pokladá za chválytebnú a úctyhodnú činnosť tých, čo sa v službe ľudí venujú verejným záujmom a berú na seba zodpovednosť za tieto záležitosti. Občania, tak jednotlivci, ako aj organizácie, nech sa majú na

⁴³ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl. 43.

⁴⁴ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl. 44.

⁴⁵ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl. 73.

⁴⁶ pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. čl. 74.

pozore, aby neudelili priveľkú moc verejným vrchnostiam, ani od nich nevhodne nežiadali neprímerané výhody a pôžitky, aby tak nezmenšili zodpovednosť jednotlivcov, rodín a spoločenských skupín. Všetci kresťania si majú uvedomiť svoje vlastné osobitné poslanie v politickom spoločenstve a dávať žiarivý príklad svojim zmyslom pre zodpovednosť, a svojou službou záujmom všeobecného dobra, aby tak dokazovali aj skutkami, ako dať do súladu autoritu so slobodou, osobnú iniciatívu so súdržnosťou a spolupatričnosťou celého spoločenského ústrojenstva, primeranú jednotu s užitočnou rozdielnosťou. Politické strany majú sa zas usilovať o to, čo si podľa ich úsudku vyžaduje verejné blaho; nikdy však nesmú dať prednosť vlastnému záujmu pred verejným dobrom.⁴⁷

Je veľmi dôležité, najmä v spoločnosti pluralistického typu, mať správny názor na vzťahy medzi politickým spoločenstvom a Cirkvou, a robiť jasný rozdiel medzi tým, čo jednotliví alebo organizovaní veriaci podnikajú vo svojom mene ako občania, dajúc sa viesť svojim kresťanským svedomím, a čo konajú v mene Cirkvi vedno so svojimi duchovnými pastiermi. Politické spoločenstvo a Cirkev sú na svojom vlastnom poli pôsobnosti od seba navzájom nezávislé a samosprávne. Ale obidve, i keď z rozličného titulu, stoja v službe osobného a spoločenského povolania toho istého človeka. Cirkev rešpektuje a napomáha aj politickú slobodu a zodpovednosť občanov. Cirkev upotrebuje časné prostriedky, nakoľko to jej poslanie vyžaduje. Ale neskladá svoju nádej do výsad, ktoré jej poskytuje občianska vrchnosť – nech je jej vždy dovolené vyniesť mravný úsudok aj o veciach týkajúcich sa politického poriadku, keď si to vyžadujú základné práva človeka alebo spása duší.⁴⁸

2.2.2 Dekrét Apostolicam Actuositatem (1965)

Snem vyzýva laikov, aby každý podľa svojho nadania a vzdelania, súhlasne s úmyslami Cirkvi, so zvýšenou svedomitosťou plnil svoju úlohu pri vysvetľovaní, bránení a správnom uplatňovaní kresťanských zásad na súčasné problémy.⁴⁹

Čo sa týka sveta, Boh chce, aby ľudia v duchu svornosti obnovili časný poriadok a ustavične ho zdokonaľovali. Je úlohou duchovných pastierov vyjadriť jasné zásady o cieľi stvorenia i užívaní sveta a poskytovať mravnú a duchovnú pomoc, aby sa časný poriadok obnovil v Kristovi. Laici majú zas vziať na seba obnovu časného poriadku ako svoju vlastnú úlohu a vyvíjať v tomto poriadku priamu a konkrétnu činnosť vo svetle evanjelia podľa úmyslov Cirkvi pod vedením kresťanskej lásky. Časný poriadok sa má tak obnoviť, aby sa pri plnom rešpektovaní jeho vlastných

⁴⁷ pastorálna konštitúcia Gaudium et Spes. čl. 75.

⁴⁸ pastorálna konštitúcia Gaudium et Spes. čl. 76.

⁴⁹ dekrét Apostolicam Actuositatem. čl.6.

zákonov zhodoval s vyššími zásadami kresťanského života a prispôbil sa rozmanitým miestnym, časovým a národným podmienkam.⁵⁰

Katolíci, skúsení v politike a náležite utvrdení vo viere a kresťanskom učení, nech neodmietajú verejné funkcie, pretože ak ich zodpovedne vykonávajú, môžu napomáhať spoločné dobro a zároveň pripravovať cestu evanjeliu.⁵¹

2.3 Politika v dokumentoch po II. Vatikánskom koncile

2.3.1 Populorum progressio (1967)

Tento dokument pápeža Pavla VI. hneď po svojom vydaní vyvolal pozornosť verejnej mienky svojou novosťou. Umožnil veľmi konkrétne a jasne overiť si spomenuté charakteristické črty kontinuity a obnovy v sociálnom učení Cirkvi. Môžeme preto tvrdiť, že encyklika Populorum progressio je akoby odpoveďou na koncilovú výzvu, zachytenou v konštitúcii Gaudium et spes.

Sociálna otázka má podľa tohto dokumentu dnes svetové rozmery. Pápež pripomína tri povinnosti bohatých krajín: povinnosť solidarity, sociálnu spravodlivosť a lásku voči všetkým. V závere dokumentu sa píše: „Zaprisahávame najprv všetkých našich synov a dcéry. Aj v rozvojových krajinách, nie menej ako inde, laici musia vziať na seba ako svoju špecifickú úlohu obnovy časného poriadku. Ak je poslaním hierarchie podávať a hodnoverne vysvetľovať mravné zásady, ktorými sa treba riadiť v tejto oblasti, je úlohou laikov svojimi slobodnými podujatiami preniknúť kresťanským duchom - nečakajúc pasívne na pokyny a smernice - zmýšľanie a mravy, zákony a štruktúry spoločnosti, uprostred ktorej žijú. Sú potrebné zmeny, sú nevyhnutné prenikavé reformy. Katolícki laici sa majú rozhodne pričiniť o to, aby vdýchli týmto zmenám a reformám evanjeliového ducha“.⁵²

⁵⁰ dekrét Apostolicam Actuositatem. čl.7.

⁵¹ dekrét Apostolicam Actuositatem. čl.14.

⁵² encyklika Populorum progressio. č.81.

2.3.2 Apoštolský list Octogesima adveniens (1971)

Octogesima adveniens je otvorený apoštolský list pápeža Pavla VI. kardinálovi Maurice Royovi pri príležitosti osemdesiatego výročia encykliky Rerum novarum.

Svätý otec si v ňom všima pálčivých problémov ľudskej civilizácie hlavne 60. a 70. rokov 20. storočia. Menovite spomína urbanizáciu, pôsobenie kresťanov v mestách, mládež, miesto ženy v spoločnosti, postavenie pracujúcich, handicapovaným vekom, zdravotným stavom, sociálnym postavením - tí sú „chudobnými“ našej doby. Ďalším javom, ktorému sa v liste pápež venuje, je diskriminácia, právo na vystaňovanie, vytváranie pracovných príležitostí, médiá a životné prostredie.⁵³

Podľa pápeža sú dve formy dôstojnosti človeka a jeho slobody – nárok na rovnosť a nárok na spolurozhodovanie. Realizácia týchto nárokov smeruje k určitému typu demokratickej spoločnosti. Síce sa predkladajú jej rozličné modely, niektoré boli aj vyskúšané, ale žiadny plne neuspokojuje. To vedie k tomu, že sa na rozhraní ideológií a praktickej skúsenosti stále báda. Kresťania sú povinní sa účastniť tohto hľadania, rovnako ako budovania politického života spoločnosti. Človek ako bytosť spoločenská, buduje svoj osud v rade partikulárnych spoločenstiev, ktoré volajú po svojom završení a po nutnej podmienke svojho rozvoja, to znamená po spoločenstve širšom, všeobecnom po spoločenstve politickom. Každá činnosť jednotlivcov musí byť podriadená tomuto obsiahlemu spoločenstvu – iba tak bude zameraná k obecnému blahu. Inak povedané – je dôležitá výchova k politickému životu, ktorá má jednotlivcovi sprostredkovať znalosť jeho práv a navyiac pripomína nerozlučnú súvislosť medzi vlastnými právami a povinnosťami jedného voči druhému. Vedomie povinnosti a jej uplatňovanie je zase podmienené sebaovládaním, prijatím zodpovednosti a hraníc v uplatňovaní slobody jednotlivca a partikulárneho spoločenstva.⁵⁴

Politická činnosť – je nutné zdôrazňovať, že sa jedná o činnosť a nie o ideológiu – sa má opierať o projekt spoločnosti, ktorý je v sebe uzavrený – jednak pokiaľ ide o prostriedky, ktoré má používať, tak ako ide aj o myšlienkovú koncepciu a je založený na obsiahlej predstave o povolani človeka a mnohotvárnosti, v ktorej sa toto povolanie v spoločnosti prejavuje.⁵⁵

Preto kresťan, ktorý pri politickej činnosti, chápanej ako služba druhým, chce žiť podľa svojej viery, sa nemôže hlásiť k ideologickým systémom, ktoré sa radikálne alebo v podstatných bodoch priečia jeho viere a jeho vnímaniu človeka. Inak by si protirečil. Preto sa nemôže hlásiť k marxistickej ideológii, k jej ateistickému materializmu a k jej dialektike násilia a k spôsobu, ako utápa individuálnu slobodu v kolektíve a popiera akúkoľvek transcendentnosť človeka a jeho osobnú a kolektívnu históriu. Rovnako tak nesmie kresťan pritakávať ani liberálnej ideológii, ktorá tvrdí, že vyzdvihuje individuálnu slobodu, keď ju vymaňuje z akýchkoľvek normatívnych

⁵³ apoštolský list Octogesima adveniens, čl.1-21.

⁵⁴ apoštolský list Octogesima adveniens, čl. 24.

⁵⁵ apoštolský list Octogesima adveniens, čl. 25.

obmedzení, podporuje ju iba k hľadaniu zisku a moci a pokladá sociálne vzťahy za takmer samočinné výsledky súkromnej iniciatívy jednotlivca a nie za cieľ a za hlavný znak, ktorý je merítkom hodnoty správne usporiadanej spoločnosti.⁵⁶

Aj nutná hospodárska činnosť, ktorá sa vloží do služieb človeka môže spôsobiť, že „bratská láska rozkvitne a stane sa zjavným znamením pomoci bližnému“. Je príležitosťou k realizácii obchodu, založenom na dohode medzi ľuďmi, na uznávaní práv, k poskytovaniu a prijímaniu služieb, k upevňovaniu ľudskej dôstojnosti proti práci. Je dôležité, aby ekonomika prechádzala do politiky, aby sa obmedzilo nebezpečenstvo, že nadbytočne odčerpá sily a nekontrolovane pohlť slobodu – preto patrí na národnej i medzinárodnej úrovni v oblasti sociálnej i hospodárskej posledné slovo politickej autorite. Táto politická autorita, ktorá je prirodzený a nutným pojítkom k zaisteniu súdržnosti spoločenského útvaru, musí mať za cieľ obecné dobro. Pri plnení svojho poslania sa politická moc musí vymaniť z dielčích záujmov, aby na seba mohla vziať bremeno starostlivosti o dobro všetkých ľudí. Praktická politika na rozličných úrovniach znamená to isté, ako vstúpiť človeku, a to každému človeku, povinnosť uvedomiť si, čo je a čo znamená slobodná voľba, ktorá sa mu ponúka, aby sa spolu s ostatnými snažil o dobro obce, národa a ľudstva. Politika je náročný spôsob, ale nie jediný, ako splniť závažnú povinnosť, ktorá kresťana zaväzuje ku službe bližným. Preto sa kresťanskí politici majú snažiť hľadať súlad medzi svojimi názormi a evanjeliom a v poctivom pluralizme budú vydávať osobné a kolektívne svedectvo o pravosti a úprimnosti svojej viery, ktorá podnecuje k účinnej a nezištnej službe ľuďom.⁵⁷

2.3.3 Apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (1975)

Exhortácia sa venuje otázke ohlasovania evanjelia v dnešnom svete. Z tohto dôvodu sa nemohla vyhnúť samozrejme aj vzťahu k politike, keď píše: „Cirkev bez sporu pokladá za dôležité a naliehavé vybudovať ľudskejšie a spravodlivejšie štruktúry, ktoré by viac rešpektovali práva človeka a menej by ho utláčali a donucovali.“⁵⁸

Medzi hlavných aktérov evanjelizácie sú v duchu II. Vatikánskeho koncilu uvedení laici. Tí žijú vo svojom zamestnaní uprostred sveta a tam plnia najrozličnejšie čestné povinnosti. Preto majú vykonávať evanjelizáciu osobitným spôsobom. Vlastným poľom ich evanjelizačnej činnosti je rozsiahly a zložitý svet politický, hospodársky a sociálny, ako aj svet kultúry, vied a umení, medzinárodného života a spoločenských komunikačných prostriedkov.⁵⁹

⁵⁶ apoštolský list Octogesima adveniens, čl.26.

⁵⁷ apoštolský list Octogesima adveniens, čl.46.

⁵⁸ apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi, čl.36.

⁵⁹ apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi, čl.70.

2.3.4 Encyklika Sollicitudo rei socialis (1987)

Encyklika je pripomenutím a aktualizáciou encykliky Populorum progressio. Pripomína nám novosť tejto encykliky v troch rovinách – prvá rovina je, že sa pápež prihovára nielen samotnej Cirkvi, ale aj všetkým ľuďom dobrej vôle a to v oblasti rozvoja národov – čo je možné považovať za tému hospodársku resp. sociálnu; druhá rovina je v šírke obzoru, ktorý sa označuje ako sociálna otázka a v tretej rovine – zavedenie nového prvku do sociálnej náuky Cirkvi vo výroku, ktorý možno považovať za výrok Magistéria: „Nikto nepochybuje, že rozvoj znamená to isté ako mier“.⁶⁰

2.3.5 Apoštolská exhortácia Christifideles laici (1988)

„Choďte aj vy. Volanie je adresované nielen pastierom, kňazom, rehoľníkom. Ono zahŕňa všetkých. Aj laici sú osobne Pánom povolaní a prijímajú od neho poslanie pre Cirkev a pre svet. Každý jeden z vás nech premyslí, čo robí a nech rozmýšľa, či slúži Pánovej vinici“.⁶¹

„Vlastným poľom ich (laikov) evanjelizačnej činnosti je rozsiahli a zložitý svet politický, hospodársky a sociálny, ako aj svet kultúry, vied a umení, medzinárodného života a hromadných oznamovacích prostriedkov. Čím viac laikov bude naplnených duchom evanjelia, zodpovedných za prácu v týchto oblastiach a otvorene budú tejto práci oddaní, tým viac bude táto práca slúžiť na výstavbu Božieho kráľovstva a prinesie spásu v Ježišovi Kristovi. Pri tom nič nestratia, naopak sa neumenší ľudská pôsobnosť, naopak, pole ich činnosti sa rozšíri o práce vyššieho stupňa“.⁶²

„Každému je dané poslanie a zodpovednosť za uznanie osobnej dôstojnosti každého človeka a za obranu práva na život. Niektorí laici sú však k tomu povolaní zvláštnym spôsobom: rodičia, vychovávateľia, pracujúci v zdravotníctve a nositelia hospodárskej i politickej moci“.⁶³

„Laici sa nemôžu zrieknuť zapojenia sa do „politiky“, to znamená do rozličných a mnohorakých iniciatív na hospodárskej, sociálnej, zákonodarnej, správnej a kultúrnej úrovni, ktoré slúžia organickému a systematickému podporovaniu všeobecného dobra. Všetci majú a každý jednotlivo, povinnosť a právo zúčastňovať sa na politike, aj keď rozličným a komplementárnym spôsobom i úrovňou a na základe rozličných a komplementárných úloh i zodpovednosti. Štýl a prostriedky na uskutočňovanie politiky, ktorá chce mať za cieľ opravdivý rozvoj ľudí, ú dané v solidarite. Táto vzbudzuje aktívnu a zodpovednú účasť všetkých na politickom živote, počínajúc pri jednotlivých občanoch až po rozličné skupiny, od odborov až po strany: spoločne aj jednotlivo sme všetci adresátmi a protagonistami politiky“.⁶⁴

⁶⁰ encyklika Sollicitudo rei socialis, čl.8-10.

⁶¹ apoštolská exhortácia Christifideles laici, čl.2.

⁶² apoštolská exhortácia Christifideles laici, čl. 23.

⁶³ apoštolská exhortácia Christifideles laici, čl. 38.

⁶⁴ apoštolská exhortácia Christifideles laici, čl. 42.

„Pre laikov, ktorí sa rozličným spôsobom angažujú v politike a v sociálnej oblasti, je nevyhnutné hlbšie poznanie sociálneho učenia Cirkvi. Je povinnosťou všetkých kresťanov, aby sa angažovali v obrane ľudských práv; avšak aktívna spolupráca v politických stranách je vyhradená laikom“.⁶⁵

2.3.6 Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. Cirkev v Európe (2003)

Túto exhortáciu môžeme oprávnene chápať ako reakciu vrcholného predstaviteľa Cirkvi na pripravované rozšírenie Európskej únie.⁶⁶

Pápež pripomína zmeny na politickej mape Európy ako znamenie vplyvu Kristovho evanjelia na život spoločnosti keď píše: „... Medzi týmito znameniami treba spomenúť znovunadobudnutie slobody Cirkvi vo východnej Európe a jej nové možnosti v pastoračnej činnosti; okolnosť, že sa Cirkev sústreďuje na svoje duchovné poslanie a snaží sa svoje evanjelizačné priority živo uplatňovať aj v reálnom sociálnom a politickom svete; vyzretejšie uvedomovanie si osobitného poslania všetkých pokrstených v mnohorakosti a komplementarite darov a úloh; zvýšenú prítomnosť žien v štruktúrach a pracovných oblastiach kresťanských spoločenstiev“.⁶⁷ O európskej integrácii sa ďalej píše: „S radosťou konštatujeme postupné otváranie sa národov voči sebe, zmierovanie medzi tými národmi, ktoré boli dlhý čas znepriatelené, rozširovanie zjednocovacieho procesu na krajiny východnej Európy. Rastie uznanie, spolupráca a výmena každého druhu, takže krok za krokom vzniká európska kultúra, resp. európske vedomie, ktoré umožní, ako dúfame, aby najmä v mládeži rástol pocit bratstva a ochota deliť sa s druhými. Za pozitívne pokladáme, že celý tento proces sa odohráva pokojným spôsobom podľa pravidiel demokracie a v duchu slobody, ktorá rešpektuje a presadzuje oprávnenú mnohorakosť, a tak napomáha a podporuje proces zjednocovania Európy. So zadosťučinením vítame všetko, čo sa urobilo, aby sa precízne objasnili podmienky a modality dodržiavania ľudských práv. V súvislosti s legitímnou hospodárskou a politickou jednotou Európy napokon na jednej strane spoznávame znaky nádeje, ktoré vyrastajú z významu, aký sa prikladá právu a kvalite života, a na druhej strane si živo želáme, aby v tvorivej vernosti humanistickej a kresťanskej tradícii nášho kontinentu sa zaručovala prednosť mravným a duchovným hodnotám.“⁶⁸

Ďalšia časť je venovaná koreňom európskej kultúry: „Mnohoraké sú ideové korene, ktoré svojou životnou silou prispeli k uznávaniu hodnoty ľudskej osoby a jej nepopierateľnej dôstojnosti, k uznávaniu posvätnej povahy ľudského života a privilegovanej úlohy rodiny, k uznávaniu významu vzdelania a slobody názorov, slobody prejavu a náboženského vyznania, ako aj k právnej ochrane jednotlivca i skupín, k podporovaniu solidarity a spoločného blaha a k uznávaniu hodnoty ľudskej

⁶⁵ apoštolská exhortácia *Christifideles laici*, čl.60

⁶⁶ apoštolská exhortácia *Cirkev v Európe*

⁶⁷ apoštolská exhortácia *Cirkev v Európe*, čl.11.

⁶⁸ apoštolská exhortácia *Cirkev v Európe*, čl.12.

práce. Tieto korene priaznivo ovplyvnili podriadenie politickej moci zákonu a rešpektovanie osobných práv a práv národov. Tu treba pripomenúť duchovný príspevok antického Grécka a rímskeho sveta, keltských, germánskych, slovanských, ugrofínskych národov, židovskej kultúry, ako aj islamského sveta. Avšak treba uznať, že tieto inšpirácie historicky dostali silu až v židovsko-kresťanskej tradícii, ktorá bola schopná dostať ich do vzájomného súladu, konsolidovať ich a rozvinúť. Ide o skutočnosť, ktorú nemožno ignorovať; naopak, v procese budovania spoločného európskeho domu je potrebné uznať, že aj túto budovu treba postaviť na hodnotách, ktoré sa naplno prejavili v kresťanskej tradícii. Toto uznanie bude prospešné každému. Cirkvi „neprináleží vyjadrovať sa v prospech takého alebo onakého inštitucionálneho či ústavného usporiadania v Európe“, a preto je rozhodnutá rešpektovať oprávnenú autonómiu občianskeho poriadku. Napriek tomu má živiť v kresťanoch Európy vieru v Najsvätejšiu Trojicu, lebo dobre vie, že táto viera je predzvesťou pravej nádeje pre celý svetadiel. Mnohé z uvedených veľkých paradigiem, ktoré tvoria základ európskej kultúry, majú svoje najhlbšie korene v trojičnej viere. Tá má mimoriadny duchovný, kultúrny a mravný potenciál, schopný okrem iného objasňovať viaceré veľké otázky, ktoré dnes znepokojujú Európu, ako je spoločenský rozpad a strata oporného bodu, ktorý by dával zmysel životu a dejinám. Z toho vyplýva potreba nového teologického, duchovného a pastoračného prehĺbenia trojičného tajomstva. Ježiš Kristus je naša nádej, lebo on zjavuje tajomstvo Trojice. To je stredom kresťanskej viery, ktorá rovnako ako doteraz môže stále významne prispievať k výstavbe spoločenských štruktúr, ktoré tým, že sa inšpirujú veľkými hodnotami evanjelia, prípadne sa s nimi porovnávajú, rozvíjajú život, dejiny a kultúru rozličných národov na európskom kontinente“.⁶⁹

Aj laikom je venovaná časť tohoto listu, v ktorej sa píše: „Prínos veriacich laikov k cirkevnému životu je neodmysliteľný: ich miesto pri ohlasovaní evanjelia nádeje a ich službu naozaj nemožno nahradiť, lebo „cez nich sa sprítomňuje Kristova Cirkev v najrozličnejších oblastiach sveta ako znamenie a prameň nádeje a lásky“. Keďže sa naplno zúčastňujú na poslaní Cirkvi vo svete, sú povolání svedčiť, ako kresťanská viera jediná dáva úplnú odpoveď na otázky, ktoré kladie život každému človeku a každej spoločnosti. Oni môžu vnášať do sveta hodnoty Božieho kráľovstva, prísľuby a záruky, ktoré nikdy nesklamú. Európa sa v súčasnosti i v minulosti preukázala významnými osobnosťami a žiarivými príkladmi takýchto laických postáv. Ako zdôraznili synodálni otcovia, medzi ostatnými treba s vďakou spomenúť tých mužov a ženy, ktorí dosvedčovali Krista a jeho evanjelium svojou službou vo verejnom živote so zodpovednosťou, ktorú so sebou prináša. Zásadný význam má „vzbudzovať a podporovať špecifické povolania, ktoré slúžia spoločnému blahu: ľudí, ktorí podľa príkladu a v štýle tých, ktorých nazývame otcami Európy, budú schopní stať sa staviteľmi zajtrajšej európskej spoločnosti a ktorí ju založia na solídnych základoch Ducha“. Rovnaké ocenenie si zaslúži práca, ktorú konajú kresťanskí laici,

⁶⁹apostolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.19.

muži i ženy, často v skrytosti obyčajného života, pokornými službami, schopnými ohlasovať ľudom žijúcim v chudobe Božie milosrdenstvo. Musíme im byť vďační za ich odvážne svedectvo lásky a oddanosti: za hodnoty, ktoré evanjelizujú široké oblasti politiky, spoločenského pôsobenia, hospodárstva, kultúry, ekológie, medzinárodného života, rodiny, výchovy, rozličných profesií, práce i sveta utrpenia. Na to slúžia výchovné podujatia, ktoré umožňujú veriacim laikom vhodne uplatňovať vieru v bežnom živote. Takéto kurzy, opierajúce sa o seriózne praktické vzdelávanie v cirkevnom živote, najmä o štúdium sociálnej náuky, musia byť schopné zabezpečiť im nielen teóriu a podnety, ale dať im aj zodpovedajúce duchovné usmernenia, ktoré budú oduševňovať ich životné úsilie a urobia z neho autentickú cestu svätosti....Dnešná kultúrna a náboženská situácia v Európe si vyžaduje katolíkov vyzretých vo viere a misijné kresťanské spoločenstvá, ktoré všetkým ľudom vydávajú svedectvo o Božej láske. Ohlasovanie evanjelia nádeje si teda vyžaduje prejsť od viery opierajúcej sa o spoločenské zvyklosti – i keď majú svoju hodnotu - k viere osobnej a zrelšej, uvedomelej a presvedčenej. Od kresťanov sa teda žiada kultivovať svoju vieru, aby sa mohli kriticky vyrovnávať so súčasnou kultúrou a klásť odpor jej lákadlám; aby mohli účinne ovplyvňovať svoje kultúrne, hospodárske, spoločenské a politické prostredia; aby mohli zreteľne dokazovať, že spoločenstvo príslušníkov Katolíckej cirkvi spolu s ostatnými kresťanmi je mocnejšie než akýkoľvek etnický zväzok; aby mohli ďalej odovzdávať vieru plnú radosti mladej generácii; aby mohli budovať kresťanskú kultúru, schopnú evanjelizovať mnohohrstevnú kultúru, v ktorej žijeme“.⁷⁰

Pápež sa venuje aj vybraným konkrétnym oblastiam ľudskej činnosti – napr. o kultúre píše: „Evanjelizácia kultúry musí ukázať, že aj dnes je v našej Európe možné prežívať evanjelium v jeho plnosti ako ukazovateľ cesty, ktorý dáva existencii zmysel. Na tento účel si musí pastorácia vziať za úlohu formovanie kresťanskej mentality v každodennom živote: v rodine, v škole, v spoločenskej komunikácii, vo svete kultúry, na pracovisku a v hospodárstve, v politike, vo voľnom čase, v zdraví i v chorobe.“⁷¹ Nezamestnanosti je venovaná tiež samostatná časť: „Nemôžeme ostať ľahostajní ani k javu nezamestnanosti, ktorý v mnohých európskych štátoch predstavuje vážny sociálny bič. K tomu sa pridávajú problémy súvisiace s rastúcou migráciou ľudí. Cirkev musí pamätať na to, že práca predstavuje dobro, o ktoré sa musí starať celá spoločnosť. Kým Cirkev znova volá po uvedomovaní si mravných kritérií, akými sa musí riadiť trh aj hospodárstvo pri svedomitom uznávaní ústredného postavenia človeka, nebude zabúdať ani na dialóg s osobami zaangažovanými na politickej, odborárskej a podnikateľskej úrovni.“⁷²

Pomerne veľký priestor je venovaný rodine: „V každom prípade by sa mal v Cirkvi i v spoločnosti podnecovať, sledovať a podporovať oprávnený protagonizmus jednotlivých alebo aj združených

⁷⁰ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.41-50.

⁷¹ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl. 58.

⁷² apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.87.

rodín a usilovať sa o naozaj primeranú rodinnú politiku zo strany jednotlivých štátov i celej Európskej únie“.⁷³ A ďalej na tému rodiny: „Od európskych štátov a od Európskej únie robiť také prezieravé politické opatrenia na podporu konkrétnych bytových a pracovných podmienok, ako aj sociálnych služieb, ktoré by priaznivo ovplyvnili zakladanie rodín a umožnili naplniť volanie po otcovstve a materstve“.⁷⁴

Sociálna otázka tiež našla priestor v tomto dokumente: „Sociálne učenie Cirkvi je utvorené vnútorným spojením s ľudskou dôstojnosťou tak, že ho môžu pochopiť aj tí, ktorí nepatria k spoločenstvu veriacich. Preto treba naliehavo šíriť poznatky o ňom, študovať ho a prekonávať nevedomosť o ňom aj v prostredí kresťanov. To si vyžaduje novo budovanú Európu, ktorá potrebuje ľudí vychovaných podľa týchto hodnôt, pripravených angažovať sa za dosiahnutie všeobecného blaha. Na to je potrebná prítomnosť kresťanských laikov, ktorí by mali účinkovať ako zodpovední za rozličné oblasti občianskeho života, hospodárstva, kultúry, zdravotníctva a politiky tak, aby v nich mohli šíriť hodnoty Božieho kráľovstva. Súhrnom princípov, ktoré ponúka, toto učenie prispieva k vytvoreniu solídnych základov človeku primeraného spolužitia v spravodlivosti, slobode a solidarite. Uspôsobené chrániť a napomáhať dôstojnosť ľudskej osoby - základu nielen hospodárskeho a politického života, ale aj sociálnej spravodlivosti a pokoja, ukazuje sa sociálne učenie Cirkvi ako schopné upevniť nosné stĺpy budúceho rozvoja tohto kontinentu. V tomto učení sa nachádzajú oporné body, pomocou ktorých možno brániť mravnú štruktúru a slobodu a obhajovať európsku civilizáciu a spoločnosť tak pred totalitnými utópiami „spravodlivosti bez slobody“, ako aj pred utópiou „slobody bez pravdy“, ktorá sa vkráda s falošným ponímaním „tolerancie“. Obe utópie sú predzvesťou omylov a hrôz pre ľudstvo, ako to dokázali práve nedávne dejiny v Európe“.⁷⁵

Venuje sa aj ďalšiemu fenoménu dnešnej doby – utečenectvu: „Služba evanjeliu okrem toho požaduje od Cirkvi pri ochrane záujmov utláčaných a odstrkovaných naliehať na politické authority rozličných štátov a na zodpovedných činiteľov európskych inštitúcií, aby priznávali politický status každému, kto utiekol z pôvodnej krajiny v nebezpečenstve života, aby podporovali jeho návrat do krajiny a navyše vytvárali podmienky na rešpektovanie dôstojnosti všetkých prisťahovalcov, ako aj na ochranu ich základných práv“.⁷⁶

Významný je článok venovaný vzťahu cirkvi a štátu: „Vo svojich vzťahoch s verejnou mocou Cirkev nežiada návrat k nijakým formám náboženského štátu. Zároveň však s poľutovaním hľadá na každý druh ideologického laicizmu alebo nevraživeho separovania štátnych inštitúcií od náboženských spoločenstiev. V logike zdravej spolupráce medzi cirkevnou komunitou a politickou

⁷³ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.91.

⁷⁴ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.96.

⁷⁵ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.98-99.

⁷⁶ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.103.

spoločnosťou je katolícka cirkev zo svojej strany presvedčená, že môže osobitne prispieť k perspektíve zjednotenia, ak, pokračujúc vo svojej tradícii a v súlade so svojou sociálnou náukou, ponúkne európskym inštitúciám vklad spoločenstva veriacich, usilujúcich sa realizovať svoju povinnosť humanizovať spoločnosť podľa žitého evanjelia nádeje. Z tohto pohľadu je nevyhnutná prítomnosť príslušne vzdelaných a kompetentných kresťanov v rozličných európskych orgánoch a inštitúciách, aby sa pri rešpektovaní korektných demokratických dynamizmov a cez porovnávanie návrhov načrtoval taký spôsob európskeho spolužitia, ktorý čoraz viac rešpektuje každého človeka a tak zodpovedá požiadavkám spoločného dobra“.⁷⁷

⁷⁷ apoštolská exhortácia Cirkev v Európe, čl.117.

III. Kresťania v politike

Politika je určitý spôsob ľudského konania – individuálny alebo spoločenský spôsob života. Je to prax (konanie v meniacich sa situáciách v histórii a v spoločnosti), odlišná od teórie (predstava o tom, ako sa možno prostredníctvom cieľa dopracovať k pravde) a od techniky (utváranie diel). Z konania v spoločnosti s inými sa kryštalizujú normy konania konvencie, mravy, zákony. V konaní sa utvárajú a trvajú inštitúcie. Keby bolo sociálne konanie technikou, boli by potrebné iba technické normy založené na prírodných zákonoch. Keby bola prax teóriou, boli by na jej zvládnutie potrební iba najlepší vedci. Práve preto, že prax nie je ani technikou, ani teóriou, potrebujeme na orientáciu etiku. Tá má poskytnúť odôvodniteľné odpovede na otázky, čo je v danej situácii správne alebo lepšie. Samé princípy nám to nehovoria, pretože situácia nie je priesečníkom princípov.⁷⁸

Politika, zameraná na ľudí a spoločnosť, nachádza svoje nepretržité usmernenie v ochrane a presadzovaní spravodlivosti, ktorú rozumie ako „čnosť“, ku ktorej sa všetci musia vychovávať, a ako „morálnu silu“, ktorá sa vyznačuje úsilím o uznanie práv a povinností všetkých a každého jednotlivca na základe osobnej dôstojnosti človeka.⁷⁹

Kresťania a politika dnes

Aby bolo možné pomenovať v globalizovanom svete dvadsiateho prvého storočia jedinečný a pozoruhodný komplex duchovných tendencií vyplývajúci z katolíckych obzorov, bol zavedený pojem „tradícia katolíckych whigov“⁸⁰. Táto tradícia vychádza zo šiestich základných téz svätého Tomáša Akvinského:

1. Civilizácia je rozumnou diskusiou.
2. Človek je slobodný, pretože dokáže uvažovať a vybrať si.
3. Civilizované politické inštitúcie rešpektujú úvahu a výber.
4. Skutočná sloboda je usporiadaná sloboda.
5. Ľudia sú svojprávne osoby, nielen indivíduá alebo členovia skupiny.
6. Režim chrániaci pred zneužitím a najviac zodpovedajúci osobnosti človeka je zmesou monarchistických, aristokratických a demokratických prvkov.

Podnet k zavedeniu tohto názvu vychádza od Friedricha von Hayeka.. Kto sú „whigovia“?

- sú na strane slobody – sloboda je v ich ponímaní kľúčom k histórii ľudstva; pod slobodou rozumejú usporiadanú slobodu – čiže nie slobodu konať kto čo chce, ale slobodu konať to, čo by mal človek konať,

⁷⁸ Sutor, B.: Politická etika.

⁷⁹ apoštolská exhortácia *Christifideles laici*, čl.42.

⁸⁰ Nowak, M.: *Filozofia slobody – Program pre ľud na ceste k slobode*.

- uznávajú, že ich predchodcovia boli aspoň takí múdri a seriózní, ako sú oni – kladú veľkú váhu na poučenie zo skúsenosti, na veci vyskúšané a osvedčené, na tradíciu, na spoločenstvo a na hodnoty získané organicky, implicitne a často artikulované neverbálne,

- ako myslitelia uprednostňujú skutočnú existenciu pred substanciou – vedia, že je na ľuďoch, aby uviedli v existenciu to, čo neexistuje. Whigovská teória konania je zameraná na budúcnosť; poučení skúsenosťou židovstva a kresťanstva veria, že ich povolaním je trpezlivo a pomaly budovať lepšie inštitúcie pre budúcnosť – to znamená, že whigovia si kladú za cieľ vybudovať inštitúcie dôstojné slobodných ľudí,

- whigovia sú teda stranou slobody, tradície a mierneho pokroku.

Tradícia whigov je charakteristická učením skôr prostredníctvom poukazovania na príklady a osobné stelesnenie, než iba prostredníctvom teórií. V tomto duchu je možné poukázať na príklad Jána Pavla II. ako na pápeža, ktorý si v najvyššej miere zaslúži titul katolíckeho whiga, pretože ústredné princípy jeho sociálnej náuky zahŕňajú tvorivosť, slobodu, solidaritu a protiutopistický realizmus.

Katolícky whigovia - v tejto súvislosti môžeme spomenúť okrem historických postáv aj napr. Konrada Adenauera, majú nezvyčajne jasné predstavy o dôstojnosti človeka a nedotknuteľnej hĺbke ľudského svedomia. Zároveň však zdôrazňovali prioritné postavenie spoločenstva, ktoré nevnímali len ako obyčajný kolektív, sieť príbuzných, či kmeňový alebo etnický celok a rozhodne nie ako stádo či roj. V ich chápaní išlo vždy o spoločenstvo zložené zo slobodných osôb. Podľa whigov je nevyhnutné dosiahnuť slobodu sebzdokonaľovaním, schopnosťou reflexie a voľby. Sebzdokonaľovanie možno dosiahnuť postupným nadobúdaním kontroly nad svojimi žiadostivosťami, vášňami, vrtochmi a nevedomosťou. Cnosť je v očiach whigov podmienkou a ochrankyňou slobody. Pre whigov je veľmi dôležité, že Boh sa zaoberá jednotlivosťami, detailmi a individuálnymi slobodnými aktérmi, že nie je len Geometrickým Bohom, ktorý sa výhradne zaujíma o to, čo je nevyhnutné, o všeobecné príkazy, logiku a nezvratiteľné zákony.

Whigovská vízia dobre vystihuje múdrosť judaizmu, kresťanstva a to najlepšie, čo možno nájsť u starých Grékov a Rimanov, čo sa týka ľudskej prirodzenosti a hriechov. Podľa whigov každý človek niekedy zhreší. Z toho vyvodzujú, že žiadnemu človeku nemožno zveriť všetku moc. Zároveň tvrdia, že väčšina ľudí koná zväčša (nie však vždy) ušľachtilo, mravne, so súcitom a tvorivo. Prvá vlastnosť si vyžaduje zabezpečenie udržania rovnováhy. Druhá umožňuje realistický ľudský pokrok.

Na celej našej planéte sa dnes ľudia vracajú k tradícii whigov, aby sa naučili vytvárať si systémy, v ktorých budú občania slobodne a radi žiť.

Podľa názoru whigov si skutočné spoločenstvo vyžaduje bezprecedentný rešpekt voči právam a slobodám jednotlivca. Tradícia whigov, sledujúc túto myšlienkovú líniu postupne zaviedla do

dejín nový koncept ľudskej osoby a nový koncept spoločenstva. To sú filozofické základy modernej demokratickej republiky, zdroje moderného ideálu sporiadanej slobody. Postupným odhaľovaním ľudskej skúsenosti whigovia rozlišujú a oslavujú tri druhy oslobodenia – bojujú za oslobodenie spod útlaku a utrpenia prostredníctvom politickej slobody, presadzujú oslobodenie od biedy prostredníctvom ekonomickej slobody a presadzujú oslobodenie od útlaku svedomia, informácií a myšlienok prostredníctvom výrazne limitovaného štátu.

Sociálna agenda whigov je teda trojrozmerná tak, ako ľudská podstata. Každý muž a žena sa stáva politickým a ekonomickým činiteľom a hľadačom pravdy, spravodlivosti a lásky.

„Na kresťanské oživenie svetského poriadku...veriaci nemôžu odmietnuť účasť v politických záležitostiach“⁸¹. Nikdy predtým Vatikán nevyzýval kresťanov tak kategoricky, aby sa angažovali v oblasti, ktorá je považovaná za stret záujmov a ambícií a aby prežili a prispôbili sa okolitej prefikčnosti. Kresťania sa často a ochotne opierajú o Kristove slová: „Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta“ (Jn 18,36), aby mohli stáť bokom od politickej činnosti.

Ale čo znamená politika, ak nie uvádzať do chodu a spravovať verejné dobro? A nie je toto hlavnou príčinou, prečo sú kresťania vyzvaní k tomu, aby boli v tejto životne dôležitej oblasti „svetlom“ a „kvasom“ podľa želania Ježiša Krista? (Mt 5,14-16 a 13,33). A nie je znakom novej evanjelizácie hromadná prítomnosť naozajstných kresťanov v politike, uprostred pozemských záležitostí? Celá spoločnosť, vo všetkých svojich aspektoch závisí od evanjelizácie, ktorú tak zdôrazňujú pápeži 20. storočia. Ide o posvätenie sveta, o zmenu „sociálnych štruktúr hriechu“, o upriamanie s dôverou, ale bez ilúzií na „civilizáciu lásky“, ku ktorej nás vyzýva Rím už od pápeža Jána XXIII. To, čo Pius XI. nazýva „sociálnym milosrdenstvom“ a Lev XIII. „priateľstvom“, medzi príslušníkmi rovnakej spoločnosti, ako aj priateľstvom medzi národmi, je len iným pomenovaním „solidarity“, ktorá je moderným pojmom a politickou realitou.

Utópia? Nie. Je to poslanie učeníkov Krista, jediného záchrancu sveta! Nesmieme však zabúdať na to, že človek, a teda každý z nás, nosí v sebe ranu hriechu a môže si slobodne vybrať dobro, alebo zlo. Satan „Nepriateľ“ nachádza medzi ľuďmi nástroje, aby prekazil Boží úmysel, a často vystupuje ako anjel svetla (2 Kor 11,14), a to aj v politike.

Kresťan v politike musí pamätať na to, že sa angažuje v boji, kde Protivník, ktorý nie je nik iný ako „anjel svetla“, chce prekaziť každý dobrý zámer. Netreba však robiť diabla z protivníka vo svojich vlastných radoch, pretože môže mať dobré úmysly, hoci nie je kresťan. V politike, ktorá je „umením možného“ treba hľadať kompromisy, ale neustúpiť zo základných hodnôt.⁸²

⁸¹ Apoštolská exhortácia Christifideles laici, č.42.

⁸² Lejeune, L.: Robert Schuman (1886-1963) Otec Európy. Politika . cesta svätosti, s.69.

IV. Dokumenty predstaviteľov Cirkvi na Slovensku

Aby na jednej strane bola zachovaná spojitosť náboženstva s politikou, a na druhej strane bola znemožnená možnosť konfliktov s cirkevnou autoritou, stanovujú niektorí politici svoj pomer k episkopátu takto: Vo veciach náboženských sa podrobujeme, v cirkevne politických sa dohodneme, vo veciach čisto politických prosíme o spoluprácu. Prvá veta o úplnom podrobení autorite biskupov vo veciach čisto náboženských je samozrejماً, ale všetko ostatné je veľmi nejasné. Pojem cirkevno-politické záležitosti je veľmi pružný. A určite nie je na politikoch, ale na biskupoch, aby stanovili, ktoré sú otázky čisto náboženské a ktoré sú cirkevno-politické; na biskupoch je, aby stanovili, kam až siahajú hranice ústupkov, ktoré môže Cirkev v týchto otázkach urobiť.⁸³

V novodobej histórii Slovenska cítili slovenskí biskupi opakovane potrebu sa vyjadrovať k spoločenským otázkam a poskytnúť tak ľuďom pomoc pri orientácii sa v nových spoločenských podmienkach. Veľmi často zvolili formu pastierskych listov a preto sa v nasledujúcej časti budeme venovať nami sledovanému obdobiu v dejinách Slovenska videných práve optikou týchto dokumentov.

V liste zo dňa 30.12.1989, ovplyvnenom iba začatým procesom zmeny spoločenskej situácie sa píše:

„...sme presvedčení, že na myšlienkach kresťanstva možno vybudovať prosperujúci spoločnosť, a preto sa chceme plne zúčastniť na duchovnom a politickom živote spoločnosti. V tejto súvislosti vítame kresťanskodemokratické hnutie našich laikov, ktorí v ekumenickom duchu zakladajú po celom Slovensku kresťanskodemokratické kluby. Veríme, že tak dôstojným spôsobom prispievajú k znovuvybudovaniu našej spoločnosti na princípoch slobody, spravodlivosti a solidarity.“⁸⁴

Pri príležitosti prvých slobodných volieb, ktoré sa konali v júni 1990, vydali biskupi Slovenska list, ktorý reflektoval na túto skutočnosť. Jeho opodstatnenosť uvádzajú slovami: „...v posledných časoch dostávame od Vás mnoho otázok o upevnení a zabezpečení skutočnej slobody, práva a spravodlivosti podľa ducha evanjelia v našej vlasti“. V liste sa odkazujú na závery biskupskej synody v Ríme, resp. na apoštolský list *Christifideles laici*, ktorý vznikol ako výsledok tejto synody. O účasti veriacich vo voľbách píše: „... blížiacie slobodné voľby treba chápať ako rozhodujúcu udalosť nášho kresťanského života. Zvolíme si hnutie a zástupcov, ktorí budú v našom mene rozhodovať o celom verejnom a spoločenskom živote – od vydávania zákonov, až po ustanovenie vlády, jej kontrolu a odvolávanie. Veriaci človek nemôže voliť predstaviteľov hnutí, ktoré ako celok majú nekresťanský alebo priam protikresťanský program. Veriaci človek je vo svedomí povinný voliť poslancov takých hnutí, ktoré budú zárukou že na Slovensku sa po rokoch

⁸³ Skácel, B.: Politika podle zásad katolických. s.60.

⁸⁴ List arcibiskupa J. Sokola zo dňa 30.12.1989

boja proti náboženstvu konečne uplatnia kresťanské zásady života podľa vôle Božej. Od týchto volieb bude závisieť, či sa splnia požiadavky, pre ktoré ste celé roky trpeli a ktoré ste až do nedávna presadzovali len riskantným zbieraním podpisov, alebo protestnými listami. Teraz je tu chvíľa, keď môžete a máte rozhodnúť! Preto slobodné voľby sú vecou vášho kresťanského svedomia. A sú vecou našej kresťanskej zodpovednosti a národnej i národnostnej zrelosti“.⁸⁵

Tesne pred parlamentnými voľbami sa prihovoril metropolita Slovenska veriacim ešte jedným listom. Zopakoval v ňom myšlienku povinnosti účasti na voľbách („...ak by niekto nešiel voliť, nahnal by tým vodu na mlyn našim nepriateľom“), povinnosť správneho výberu kandidátov („... je povinnosťou nás veriacich voliť takú stranu alebo hnutie, ktoré rešpektuje kresťanské zásady a nekandiduje za poslancov takých ľudí, ktorí by boli proti kresťanským zásadám), a úlohu Cirkvi („... naša Cirkev a kňazi sa nechcú miešať do politiky, ale ich povinnosťou je duchovne ovplyvňovať verejný život. Tento život v budúcnosti vo veľkej miere závisí od výsledkov volieb. Ide skutočne o otázku, či sa bude náš kresťanský život vyvíjať a akým spôsobom. Preto každý má ísť voliť. Kto nepôjde, tým posilní nepriateľov Cirkvi“).⁸⁶

Ďalší významný pastiersky list vydal metropolita Slovenska pri príležitosti komunálnych volieb na jeseň 1990. V úvode reaguje na náladu v spoločnosti, keď píše: „... perspektívy o rozvoji spoločenského, národného a náboženského života boli krásne, ale po roku konštatujeme, ako sa všetko zmenilo a skusujeme, akú ťarchu problémov nám priniesla demokracia.“

V liste sa venuje trom základným okruhom problémov:

- vážme si slobodu ako Boží dar. Náboženský život sa môže slobodne rozvíjať, ale tento rozvoj hatí nečakaná skutočnosť vydávania pornografických časopisov, filmov a propagácia proticirkevných tendencií. Toto všetko ohrozuje identitu nášho národa.

- budme ako národ jednotný. Aj keď nás rozdeľuje vyznanie a názory, spolu sme rodina, ktorej znakom je spolupatričnosť. Odložme spory a práve teraz, v tejto hodine, hľadme na prvom mieste na dobro národa a celého ľudu. Len v jednote je sila, ale aj možnosť pokojného života.

- komunálne voľby. Ísť voliť je pre veriaceho kresťana otázkou svedomia. Voliť musíme len takých ľudí, ktorí budú slúžiť spoločnému dobru národa a budú zárukou slobodného a účinného pôsobenia Cirkvi, budú chrániť mravné hodnoty, spravodlivosť, slobodu, život každého a dôstojnosť ľudskej osoby.⁸⁷

Inak reagoval na zložitú vnútrospoločenskú situáciu tohto obdobia iný zo zboru slovenských biskupov. V jeho pastierskom liste sa píše: „...V týchto vzrušených dňoch treba zákon Kristovej lásky pripomínať s osobitným dôrazom. Nestačí vypočuť si ho v kostole, ale treba ho všade uplatňovať. Týka sa to v súčasnosti najmä našich námestí, mítingov, hesiel, pokrikov. Kresťana aj

⁸⁵ List biskupov Slovenska k voľbám roku 1990

⁸⁶ Posledné slovo arcibiskupa J Sokola k voľbám, jún 1990

⁸⁷ Pastiersky list arcibiskupa J.Sokola zo dňa 13.11.1990

tam viaže vo svedomí a pred Bohom zákon lásky. A do toho zákona patrí aj obyčajná ľudská poslušnosť, ktorej tiež z hodiny na hodinu ubúda. Zdá sa, akoby bolo životnou potrebou našich ľudí byť vždy proti niekomu a hodne nahlas.... Toto nehovorím ako politik, ale ako biskup. Napomínam všetkých veriacich, aby sa urýchlene začali dôsledne správať podľa Ježišovho zákona lásky všade a za každých okolností naozaj bez výnimky. Prosím bratov kňazov, aby venovali tejto naliehavej úlohe mimoriadnu pozornosť“.⁸⁸

Koncom roku 1990 sa biskupi Slovenska prihovorili veriacim pastierskym listom ešte raz. Vychádzal z témy 2. adventnej nedele a vyjadroval stanovisko biskupov k obavám z vývoja spoločnosti v duchovnej sfére. Bol zameraný na niekoľko druhov hroziaceho nebezpečenstva – prienik rôznych siekt (bahaizmus, Haré Krišna), hnutí (New Age), siekt (satanizmu), ale aj hudby (heavy metal). Biskupi zdôrazňujú, že „...každý veriaci katolík je spoluzodpovedný za našu budúcnosť. Všetci sme povinný prispieť k vybudovaniu pevnej hrádze proti náporu zla.“⁸⁹

Pri príležitosti začiatku školského roku 1991/92 biskupi zverejnili pastiersky list, ktorý bol venovaný otázke nutnosti vzdelávania v duchu mravnej obrody národa. opäť prihovorili veriacim. Zaujímavosťou tohoto listu bolo, že bol vydaný pokyn prečítať ho miesto homílie. V liste sa ocitla aj nasledujúca pasáž: „... Ako je známe, na 16. zasadaní Slovenskej Národnej Rady (SNR) bol prednesený návrh, aby bolo vláde Slovenskej republiky doporučené „urýchlene vytvoriť podmienky pre náboženské a etické vzdelávanie v rámci riadneho vyučovacieho procesu“. Tento návrh však nebol prijatý. Biskupi Slovenska, ako aj mnohí veriaci kresťania sme sklamaní z postoja tých poslancov SNR, ktorí svojim hlasovaním a aj nehlasovaním zabránili vniest’ kresťanského ducha do našich škôl...výnosom ministra školstva bolo umožnené zaradiť hodiny vyučovania náboženstva do rozvrhu.“⁹⁰

Vnútropolitická kríza konca roku 1991 sa odzrkadlila v ďalšom pastierskom liste. Bol zameraný na niekoľko kľúčových oblastí:

- štátoprávnomu usporiadaniu („... nie sme kompetentní na politické rozhodovanie, nechceme určovať, akú formu svojej ďalšej štátnej existencie či spoluexistencie si majú zvolit’ naše národy. O tom nech rozhodnú zvolení zástupcovia ľudu alebo ľud sám. Ale to, že každý národ má neodňateľné právo na sebaurčenie, pokladáme za otázku výsostne morálnu, ku ktorej vysloviť sa máme nielen právo, ale aj povinnosť“).
- stavu kultúry: „...znepokojuje nás tiež, drahí veriaci, stav a úroveň slovenskej kultúry. Demokracia v kresťanskom ponímaní je láskavé rešpektovanie práva druhých, je to aj láska k ľudu a k jeho kultúrnym tradíciám.

⁸⁸Vyjadrenie sídelného biskupa banskobystrickej diecézy k súčasnej situácii Spamätajme sa!: Katolícke noviny, 11.novembra 1990, str.1.

⁸⁹Pastiersky list biskupov Slovenska na II. adventnú nedeľu 1990.

⁹⁰Pastiersky list biskupov Slovenska na začiatku školského roku 1991/92, zverejnený 1.9.1991.

- ekonomická situácia: „...štát nemôže ani v súčasnosti nechať svojho občana v mene prísľubov fungujúceho trhového hospodárstva napospas rastúcej nezamestnanosti, ktorá najmä na Slovensku začína nadobúdať hrozivé rozmery, nemôže ho vystaviť dravosti nedostatočne kontrolovanej privatizácie“.⁹¹

V júni roku 1992 sa konali v Československu parlamentné voľby. Išlo o druhé voľby po nastúpení cesty demokratických zmien v spoločnosti. Tieto voľby však boli výnimočné tým, že sa odohrávali v období, kedy sa rozhodovalo o ďalšom fungovaní takmer 70ročného spoločného štátu. Zvláštnosťou bola aj skutočnosť, že vznikli dva pastierske listy biskupov Slovenska, s ktorými mali byť veriaci oboznámení v tom istom čase – doslovná inštrukcia na konci listu znie: „prečítajte namiesto homílie na 6. veľkonočnú nedeľu – ak máte I. sv. prijímanie, na 5. veľkonočnú nedeľu“.⁹² V dlhšom z týchto listov sa píše nasledovné: „...po dvoch rokoch v nových podmienkach sa máme vo voľbách rozhodnúť, ako pôjdeme ďalej. Máme veľkú zodpovednosť za život Cirkvi i spoločnosti. Ako sa má rozhodnúť veriaci kresťan?

- všetkým veriaciim kresťanom zdôrazňujeme povinnosť zúčastniť sa volieb. Táto povinnosť vyplýva z mravného zákona.
- Máme spoločnú zodpovednosť zvoliť si svedomitých zástupcov do zastupiteľských orgánov. – sú to tí, ktorí majú svedomie, teda myslia na dobro všetkých viac ako na svoje; sú to ľudia, ktorí doterajším životom dávajú záruky, že budú rešpektovať všeľudské hodnoty, sú to ľudia, ktorí sa zasadia za zákony, rešpektujúce právo na dôstojný život človeka od počatia až po prirodzenú smrť.
- Veriaci kresťan nesmie voliť zástupcov takých strán a hnutí, ktorých program je proti dôstojnému životu a právam človeka vrátane práva na náboženskú slobodu. Nesmie voliť stranu alebo hnutie, ktoré hlasovali proti prijatiu zákonných opatrení na doriešenie otázok života Cirkvi alebo zabrzdili prijatie takých zákonov ako napr. zákon o ochrane ľudského života, zákon o vyučovaní náboženstva, školský zákon, zákon o spravodlivom vyriešení majetkoprávných vzťahov medzi Cirkvou a štátom a iné.⁹³

V druhom pastierskom liste sa píše: „...Zvoleným zástupcom odovzdávame moc rozhodovať o našej budúcnosti. Rozhodovať o budúcnosti našich detí, našej spoločnosti, nad budúcnosťou slovenskej prírody a krajiny. Máme možnosť aj nevoliť a tak ponechať, aby sa našich osudov zmocnil ten, kto je dravejší. Máme možnosť túto moc dať do rúk obetavým, zodpovedným a múdrym vodcom národa. Čo od Vás my biskupi očakávame:? Že zvolíte takých poslancov, ktorí sa budú starať o materiálnu a duchovnú vyspelosť národa. Za tie necelé tri roky slobody kresťanská morálka a kresťanská kultúra zostali aj naďalej zatlačené do úzadia. Aj keď vo vláde boli kresťania, málo

⁹¹ Pastiersky list biskupov Slovenska, zverejnený 24.11.1991

⁹² Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992

⁹³ Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992.3s.

priestoru dostali kresťanské a národné zásady v zákonodarstve a v živote, lebo v minulých voľbách sme si do parlamentu zvolili veľké percento poslancov, ktorí kresťanstvu a národu príliš neprajú a to isté treba povedať o úradníkoch v štátnej správe. Veľmi zlá situácia bola a je v školstve a vo výchove vôbec. Zakladanie cirkevných škôl bolo a je spojené s ťažkosťami. Rozvrh náboženstva, dohodnutý s riaditeľom školy sa na niektorých školách nebral vážne a učitelia ho nerešpektovali.. V parlamente ak sa jednalo o humánne a kresťanské zákony sa poslanci zdržali hlasovania, alebo sa nezúčastnili pri hlasovaní. Veľké nebezpečenstvo hrozí Slovensku v rozdrobenosti. Silné demokracie a silné ekonomiky vznikli tam, kde voliči svojou jednotou posadili do parlamentu silnú stranu. Ak my, Slováci, tam posadíme tucet slabých strán, budeme mať v parlamente arénu znepriatelených zápasníkov, ktorí sa nikdy v ničom nedohodnú, nikdy nevyriešia vzťah k českému národu a v zahraničí nás nikto nebude brať vážne.“⁹⁴

Po júnových parlamentných voľbách v roku 1992 sa udiala v politickom živote Slovenska významná udalosť – parlament vyhlásil Deklaráciu o zvrchovanosti Slovenska. Slovenskí biskupi na túto skutočnosť reagovali špeciálnym pastierskym listom, v ktorom sa píše: „Aby suverenita Slovenska vošla plnšie do vedomia všetkých obyvateľov Slovenska i do vedomia európskej a svetovej verejnosti, slovenský parlament slávnostne vyhlásil 17.júla 1992 Deklaráciu o zvrchovanosti Slovenskej republiky. Deklarácia o zvrchovanosti Slovenskej republiky zostáva otvorená pre riešenie spoločného života s bratským českým národom, a to v podobe, ktorá bude pre dobro všetkých... Modlíme sa, aby zvrchované Slovensko rozvíjalo úctu k národu, úctu k národnostiam, úctu k životu každého jednotlivca, úctu k našim kresťanským tradíciám, aby bolo spravodlivé ku všetkým a aby obohacovalo svet svojimi najcennejšími hodnotami.“⁹⁵

Rok 1993 bol pre Slovensko prelomový. Po dlhých rokovaniach vznikla samostatná Slovenská republika ako suverénny demokratický štát. Túto historickú skutočnosť vyzdvihli slovenskí biskupi v pastierskom liste slovami: „...pokiaľ ide o samostatnú Slovenskú republiku, prijímame ju v mene Cirkvi s vďakou a nádejou. S vďakou preto, lebo slovenská samostatnosť vznikla po rozvážnych rokovaniach, čo nám dáva nádej pre ďalšiu spoluprácu s českým a moravským národom i pre pokojnú spoluprácu s ostatnými národmi Európy. Ponúkame do nového života Slovenska najcennejší dar, ktorý môže byť zárukou požehnanej budúcnosti – chceme mu darovať dobré, veriace, kresťanské rodiny.“⁹⁶

V ďalšom pastierskom liste, vydanom pri príležitosti 4. pôstnej nedele 1993 sa píše: „...pri stretnutiach biskupov s predstaviteľmi vlády je vždy prízvukovaná duchovná obroda národa. Táto sa však môže uskutočniť iba vtedy, keď budeme zo všetkých síl podporovať vysoko morálne programy, keď bude prirodzená a zdravá morálka rešpektovaná v hromadných oznamovacích

⁹⁴ Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992. 2s.

⁹⁵ Pastiersky list: Hodina zvrchovanosti Slovenska, 1992

⁹⁶ Pastiersky list biskupov Slovenska na Slávnosť Bohorodičky Panny Márie 1.januára 1993

prostriedkoch, keď mladá generácia vo všetkých druhoch škôl bude môcť dostať základnú informáciu o morálnom živote. Cirkev túto službu ponúka. Zo strany štátu je treba zariadiť veci tak, aby ju bolo možné zrealizovať...V súčasnosti ide hlavne o podliehanie verejnej mienke. Stáva sa, že pod jej vplyvom postupne upúšťame z kresťanských zásad, meníme postoje a uspokojujeme sa s formálnymi náboženskými prejavmi.⁹⁷

Vnútropolitická situácia na Slovensku našla v roku 1994 riešenie v predčasných parlamentných voľbách. Aj pri tejto príležitosti vydali slovenskí biskupi pastiersky list. V porovnaní s predchádzajúcimi sa trochu zmenila dikcia listu – biskupi najskôr konštatujú, že: „...napĺňa nás bolesťou poznanie, že v našom živote sa stále viac prejavuje veľa klamstva, korupcie, násilia a vôbec nerešpektovanie Božích a cirkevných prikázaní. Napĺňa nás obavami cieľavedomé rozleptávanie takých hodnôt, ako je manželstvo, rodina a hodnota ľudského života. Trápia nás sociálne problémy, s ktorými zápasia naši pracujúci, ako je nespravodlivé odmeňovanie, nezamestnanosť, sociálna neistota a bezmocnosť mnohých voči bezpráviu. O týchto problémoch musíme hovoriť, lebo sme zodpovední za túto krajinu. Duchovné zdravie Slovenska závisí a bude závisieť od každého z nás, a teda aj od toho, komu zveríme do rúk správu verejných vecí. Z toho pre nás vyplýva mravný záväzok zúčastniť sa volieb a rovnako povinnosť vybrať si pri voľbách podľa vlastného svedomia formovaného Evanjeliom takých ľudí, ktorí budú obetavo slúžiť spoločnému dobru...máme právo mať v parlamente a vo vláde osobnosti, ktoré svoju verejnú činnosť a poslanie chápu ako službu všetkým obyvateľom tohto štátu. Majú to byť ľudia, ktorí sa celkom oddávajú do služby pravdy a obetavo budú sledovať zvelaďovanie celej spoločnosti...dúfame, že naše rozhodnutie vo voľbách nám pomôže zvoliť parlament a vládu, teda orgány, ktoré budú presadzovať záujmy všetkých obyvateľov nášho Slovenska⁹⁸

Ďalšie parlamentné voľby na Slovensku boli až v roku 1998. Pri tejto príležitosti bol vydaný list biskupov pod hlavičkou Konferencie biskupov Slovenska. V tomto liste predložili „...niekoľko zásad, ktoré majú pomôcť veriacim k správne postojú:

- základným dôvodom, pre ktorý má aj každý veriaci občan uplatniť svoje volebné právo, je naša vážna spoluzodpovednosť za spoločné dobro.
- pri výbere politických subjektov i jednotlivých kandidátov, ktorým dávame svoj hlas, riadime sa touto zásadou: voľme tých, o ktorých sme vo svedomí presvedčení, že im ide úprimne o službu spoločnému dobru nás všetkých
- spoločné dobro však možno budovať iba na pravde a spravodlivosti, a to rešpektovaním Božieho zákona a nezištnou službou všetkým občanom našej vlasti

⁹⁷ Pastiersky list na 4. pôstnu nedeľu 1993.

⁹⁸ Pastiersky list biskupov Slovenska, 11.septembra 1994.

- kresťanský volič sa teda pričiňuje o spoločné dobro svojej vlasti tým, že volí také politické subjekty a takých kandidátov, ktorí – podľa jeho svedomia- čo najviac spĺňajú tieto predpoklady
- máme voliť tých, ktorí budú brániť život človeka pred násilím, život detí pred narodením odvolaním liberálneho potratového zákona
- tých, ktorí budú podporovať zdravú výchovu detí a mládeže, ktorá je budúcnosťou národa, o čo sa zvlášť usilujú cirkevné školy
- tých, ktorí budú v legislatíve bojovať proti každej nespravodlivosti, nemravnosti a násiliu, a tak budú chrániť mravné hodnoty národa.⁹⁹

Parlamentné voľby v tomto roku priniesli výraznú zmenu smerovania slovenskej politiky. Biskupi na túto skutočnosť reagovali krátkym listom¹⁰⁰, v ktorom ocenili účasť vo voľbách ako aj zmenu smerovania Slovenska. Ďalej píšú: „...Výsledky volieb priniesli nádeje, ktoré nesmú byť udusené sebeckými záujmami jednotlivcov či stranických skupín...pripomíname, že budovanie spravodlivej, bezpečnej a prosperujúcej spoločnosti nie je možné bez rešpektovania skutočnosti, že na Slovensku sa väčšina obyvateľov hlási ku kresťanskej viere a duchovným hodnotám a ich prostredníctvom k lepšiemu životu.“

Na nedeľu 1. júla 2001 pripravili biskupi Slovenska ďalší pastiersky list. Aj tento sa venoval spoločensko–sociálnej situácii na Slovensku. Nie je bez zaujímavosti, že vo vedení spoločnosti bola politická reprezentácia v ktorej boli zastúpené kresťanské strany v najväčšej miere v celej novodobej histórii Slovenska. Zaujímavosťou tohto listu je, že je to jeden z najkritickejších listov, ktoré biskupi Slovenska zverejnili. Ako dôvod k napísaniu tohoto listu biskupi uvádzajú skutočnosť, že „...mnohí veriaci si z určitej bezradnosti želajú, aby sme sa ako pastieri Cirkvi vyjadrili k súčasnej spoločensko-sociálnej situácii na Slovensku.“¹⁰¹ Konštatujú, že „...Spravodlivé pomery v našej spoločnosti chceme zabezpečiť zákonmi. Často sa však zákony stávajú predmetom účelovej manipulácie jednotlivcov či záujmových skupín. Neraz sa zdá, akoby zákony platili iba pre bežných ľudí“. Ako základný zákon predstavujú Desatoro a pýtajú sa: „...čo robíme aj my na Slovensku s Desatorom?“ Zameriavajú sa na niekoľko základných okruhov:

- je ešte všemohúci Boh našim jediným Bohom? Alebo hľadáme svoju najvyššiu istotu v peniazoch, v majetku, v moci, v ľuďoch, v sebe samých či v pôžitkoch?
- -sme svedkami veľkého úpadku svätenia nedele v našich mestách i obciach... čo si zaslúžime, ak ani iným nedoprajeme na to čas, keď ich nútime nastúpiť do zamestnania aj v nedeľu? Na jednej strane je u nás mnoho ľudí celkom bez práce, na druhej strane prácou

⁹⁹ Vyhlásenie Konferencie biskupov Slovenska ku voľbám 1998. Bratislava 28. augusta 1998.

¹⁰⁰ Vyhlásenie biskupov Slovenska. Spišská Kapitula, 14. októbra 1998.

¹⁰¹ Pastiersky list o spoločensko-sociálnej situácii na Slovensku. 1. júl 2001

znesväcujeme nedeľu, hoci tonie je nevyhnutné. Iba tam, kde je v úcte človek, môže sa vytvárať spravodlivý a humánný spoločenský poriadok

- ako inak by to u nás vyzeralo, keby sme brali vážne piate prikázanie v celom jeho rozsahu od dôsledného rešpektovania nedotknuteľnosti ľudského života cez odstraňovanie hnevov a nenávisť až po úprimnú lásku k blížnemu...
- svoje spoločenské a sociálne dôsledky má aj rešpektovanie, alebo naopak porušovanie šiesteho a deviateho prikázania... v tejto oblasti majú veľkú zodpovednosť aj masmédiá, najmä televízia. Je smutné, ak tieto médiá podriaďujú obsah svojich programov záujmom zisku, bez ohľadu na to, že zamorujú celú spoločnosť morálnym smogom.

Druhá časť listu je venovaná kľúčovému významu zodpovednosti za spoločné dobro na riešenie spoločensko-sociálnych problémov. Biskupi na tomto mieste píšú: „...je najvyšší čas uvedomiť si, že ak chceme prežiť a zvládnuť súčasnú neľahkú situáciu, musíme spojiť svoje sily na riešenie problémov, ktoré ohrozujú našu vlasť. Iba vtedy sa môžeme zachrániť, ak budeme robiť niečo pre spoločné dobro...povinnosť starať sa o spoločné dobro zaväzuje v najväčšej miere tých, ktorí prijali politickú zodpovednosť na rozličných úrovniach...naliehavo vyzývame všetkých verejných a politických činiteľov, aby prekonali osobné či stranícke záujmy, aby odolávali pokušeniu korupcie a hľadali riešenia, ktoré by zabezpečovali dôstojný život všetkým obyvateľom Slovenska. Zvlášť potrebné je vytvárať podmienky na vzdelávanie a výchovu mládeže, na dôstojný život mladých rodín a na starostlivosť o chorých a starých ľudí... Za spoločné dobro nesú veľkú zodpovednosť aj ľudia, ktorí majú ekonomickú moc... zodpovednosť za dobro má aj každý jednotlivý občan a zvlášť každý kresťan. ..Svedomitý prístup k práci a k plneniu svojich povinností je tiež príspevkom k spoločnému dobru.“

V tretej časti listu je zdôraznená dôležitosť vzájomnej solidarity – „...snahou o kresťanskú solidaritu sa môžu stávať naše kresťanské spoločenstvá inšpiráciou pre celú spoločnosť.“

Otázke svätenia nedele venovali slovenskí biskupi samostatný pastiersky list. Odkazujú sa v ňom na dokument Dies Domini, ktorý vydal pápež Ján Pavol II. Na Turíce 1998 (31.5.1998). V liste sa píše: „...o zážitok nedele ako Pánovho dňa oberá človeka nedeľný zhon za prácou, ziskom a hľadaním vlastných záujmov, ako je šport, rekreácie, turizmus. Aj štátne zákony rešpektujú deň pokoja pre veriacich. Avšak supermarkety, podnikatelia, ale aj iné inštitúcie nezachovávajú tento zákon. Týmto trpí naša spoločnosť, naše rodiny i jednotlivci. Nový Zákonník práce, ktorý bude platiť od 1.4.2002 tiež chráni nedeľu svojim článkom: „Zamestnávateľ je povinný rozvrhnúť pracovný čas tak, aby zamestnanec mal raz za týždeň dva po sebe nasledujúce dni nepretržitého odpočinku, ktoré musia pripadať na sobotu a nedeľu, alebo na nedeľu a pondelok“ (§93,1). Preto vás vyzývame, milí

veriaci, aby ste sa usilovali pri zachovaní Božieho i štátneho zákona o nedeľnom pokoji postaviť sa proti takémuto trendu, ktorý z Vás robí len nástroje a otrokov svojich finančných záujmov.“¹⁰²

Aj pri príležitosti zatiaľ posledných parlamentných volieb pripravili biskupi Slovenska pastiersky list. Píše sa v ňom: „... Božia prozreteľnosť nám umožnila už trinásť rokov žiť v slobode. Hodnotu slobody si však nevieme dostatočne vážiť. Niektorí naši spoluobčania, oplakávajúci časy, v ktorých boli mnohí prenasledovaní, ste nesprávne chápu pojem sloboda. Myslia si, že sloboda znamená robiť si, čo mi napadne, aj keď je to proti Božiemu poriadku. Zneužívaním slobody zo strany niektorých jednotlivcov vznikajú v spoločnosti veľmi negatívne javy, ktoré nám všetkým spôsobujú mnohorakú trpkosť: ohrozovanie ľudských životov, morálnych hodnôt i majetku. Sme pred parlamentnými voľbami a nimi môžeme v tejto veci aj niečo zmeniť. Pri voľbách dávame osobám, ktoré sa uchádzajú o naše hlasy, moc, aby spravovali našu vlasť v záujme spoločného dobra. Potrebujeme, aby u nás zaistili poriadok, spravodlivosť, aby nám zaručili pocit bezpečia a všestranný rozvoj. Potrebujeme, aby sa starali o chudobných a vytvárali priaznivé podmienky na vznik pracovných príležitostí pre nezamestnaných. Chceme, aby pod ich spravovaním bola naša krajina užitočným a rovnocenným členom v rodine európskych národov.. Pri tejto príležitosti sa pokúšame hodnotiť, ako to bolo doteraz. Nášmu rozvoju prekáža klientelizmus, korupcia a rozšírená zločinnosť. Veľmi nebezpečný je aj každý druh drobných trestných činov, ako sú krádeže v domácnostiach či na poliach. Spomínané javy vytvárajú negatívne prostredie na ekonomický rozvoj. V takomto prostredí je podnikanie veľkým rizikom. Napriek atraktívnosti, akú ponúka naša príroda i naše kultúrne pamiatky pre turizmus, uvedené javy vytvárajú z našej krajiny rizikové miesto pre turistov. Pre nedostatok podnikateľských aktivít vo výrobe, v službách i v turizme sa zvyšuje nezamestnanosť, čo spôsobuje nedostatok v rodinách, školstve, zdravotníctve, sociálnej sfére a v iných oblastiach. Zlepšiť tento stav nedokáže sama vláda ani sám parlament. To sa dá dosiahnuť iba zlepšením morálky nás všetkých. Ak sa nazdávame, že po voľbách príde ktosi s „čarovným“ programom a z večera do rána všetko zmení, budeme sklamaní... Zodpovední ľudia vo vedení štátu môžu odstrániť veľmi škodlivý klientelizmus a korupciu z najvyšších miest, môžu zlepšiť legislatívne prostredie na podnikanie, na stíhanie zločinu, na zvýšenie bezpečnosti nielen našich občanov, ale aj cudzincov, ktorí k nám prídu za turistikou a oddychom. Ak však obyvateľstvo nebude na patričnej morálnej výške, aj tí najlepší spravia málo... Je našou povinnosťou ísť voliť a voliť podľa najlepšieho vedomia a svedomia. Kto nejde voliť, tiež volí, lebo jeho hlas si rozdelia práve tí, ktorých on nechce... Máme obavy, že do vedenia našej krajiny sa môžu dostať ľudia, ktorí si nevážia práve ľudské ani kresťanské hodnoty. Ľudia, ktorí v mene slobody umožnia a dokonca sami podporia šírenie zla v mnohorakej forme. Takto sa v našej spoločnosti môže zakoreniť agresivita, vulgárnosť, nemorálnosť, bezbožnosť a také ponuky

¹⁰² Pastiersky list o svätení nedele, 20.1.2002

najmä mladým ľuďom, ktoré rozvrátia ich charaktery a povedú ich k rôznym závislostiam. V mene slobody môžeme mladého človeka uvrhnúť do toho najhoršieho otroctva vlastných vášní. Ak sa tento trend nenápadne dostane do školských osnov a učebníc, do kultúrnej tvorby, do všadeprítomnej reklamy, môže sa stať veľkým nebezpečenstvom predovšetkým pre našu mladú generáciu. Ak by mal volebný program či predvolebná kampaň niektorých strán takéto znaky, kresťan by voľbou týchto strán veľmi potupil seba, uvrhol náš národ do záhuby a znevážil by Boha – pôvodcu dobra... Možno ste bezradní, že nech volíte kohokoľvek, aj tak lepšie nebude. Táto bezradnosť nech je výzvou pre nás všetkých, výzvou na pokánie, na nápravu vlastného života. Ak napravíme svoj život a nebudeme konať svojvoľne, ak budeme vynaliezaví a tvoriví, bude lepšie.“¹⁰³

Ďalšou významnou udalosťou pre Slovensko bol vstup do Európskej únie a následné voľby poslancov do Európskeho parlamentu. V liste vydanom pri príležitosti volieb do Európskej únie vydali biskupi pastiersky list, v ktorom sa píše: „...Naša prítomnosť v spoločnom európskom dome, nám dáva nádeje do budúcnosti, ale kladie na nás aj požiadavky. Ak v tých požiadavkách neobstojíme, môže sa oslabiť naše kresťanstvo i naše národné povedomie... Nadišla chvíľa, keď v zjednotenej Európe máme zvoliť svojich zástupcov zo Slovenska do Európskeho parlamentu. Je to naša možnosť, ale aj veľká zodpovednosť, lebo my rozhodneme, akí poslanci budú zastupovať Slovensko na najvyšších miestach. Oni budú spolurozhodovať o osudoch zjednotenej Európy. Nebolo by dobre, keby v mene nás veriacich rozhodovali takí, čo nemajú v úcte kresťanské hodnoty... Obraciam sa na všetkých veriacich, aby voľby do európskeho parlamentu brali vážne. Najväčším nebezpečenstvom dnešnej Európy je, že časť jej obyvateľov odmieta prihlásiť sa k Bohu a ku kresťanstvu...Potrebujeme takých zákonodarcov, ktorí sú ochotní chrániť ľudský život od počatia až po prirodzenú smrť a zaujímať zodpovedné stanoviska v každej oblasti ľudského života. Na našom Slovensku ešte vidieť, že tu žije národ, ktorý je pracovitý, verí v Boha, modlí sa, ktorý svätí nedeľu, ktorý má v úcte rodinu, ľudský život, dôstojnosť každej ľudskej osoby. Tak veľmi si želáme, aby sa toto všetko dalo vidieť aj na živote a práci tých, ktorí nás budú zastupovať v európskom parlamente. Či to tak bude, to záleží od nás, ako sa postavíme k voľbám.“¹⁰⁴

¹⁰³ Pastiersky list biskupov Slovenska k parlamentným voľbám 2002. 8.septembra 2002

¹⁰⁴ Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám do Európskeho parlamentu. 6.6.2004

V. Politika na Slovensku ako realizácia kresťanstva

5.1 Princípy kresťanskej demokracie ako formy realizácie kresťanstva v politike.

Základnými princípmi kresťanskej demokracie sú „4 S“: sloboda, subsidiarita, spravodlivosť a solidarita. Vychádzajú z katolíckeho sociálneho učenia od encykliky Rerum novarum až po encykliku Jána Pavla II. Centesimus annus, vrátane prínosu Druhého vatikánskeho koncilu.

Kresťanská demokracia zdôrazňuje právo jedinca na slobodný rozvoj. Človek sa rodí slobodný v právach a rozhodnutiach. Sloboda tu znamená právo človeka utvárať si vlastný život podľa svojich predstáv. Človek je teda stvorený ako slobodný, je určený pre život v slobode. Táto sloboda však nie je neobmedzená, lebo rešpektuje slobodu ostatných a zároveň je v úzkom spojení s jeho zodpovednosťou a povinnosťami voči spoločnosti. Sloboda je realizovaná zodpovednosťou za seba spoluzodpovednosťou za druhých. Zodpovednosť dnes žijúcich ľudí je ešte rozšírená o cieľ zachovať život a ochrániť i slobodu budúcich generácií.

Princíp subsidiarity je síce elementárnou zásadou katolíckeho sociálneho učenia, no nie je vyslovene ani katolíckym ani len kresťanským princípom. Nachádza sa v mnohých formách a skúsenostných oblastiach vytvárania ľudských spoločností. Jeho podstatou je, že to čo môže užívať životný okruh splniť svojim členom, to mu vyššia inštancia nemá odňať, ale má mu to prenechať a v prípade potreby byť skôr nápomocná pri uskutočňovaní takýchto úloh v ich vlastnej zodpovednosti. Tak sa viac umožní vlastná účasť, priestor pre iniciatívu. Subsidiarita obsahuje dve roviny: právo a povinnosť jednotlivca vlastného výkonu na jednej strane a na druhej právo a povinnosť spoločnosti poskytnutia pomoci, resp. pomoci k svojpomoci.

Kresťanskodemokratické strany tento princíp aplikujú na výstavbu verejnej správy v štáte, sociálnu starostlivosť, ale aj na ostatné oblasti spoločenského života.

Základom spravodlivosti je rovnaká dôstojnosť a rovnaká sloboda pre všetkých, Boh dal ľuďom túto dôstojnosť a slobodu. Spravodlivosť je jednou z morálnych cností, schopnosťou a postojom človeka vedieť dať každému to, čo mu patrí. Spravodlivosť neznamená rovnosť. Kresťanská demokracia uznáva fundamentálnu rovnosť vo vzťahu k dôstojnosti každého človeka a v rovnosti pred zákonom. Politickým cieľom je úsilie o dosiahnutie sociálnej spravodlivosti. Je to záväzok pomoci najmä tým, ktorí si pomôcť nemôžu sami alebo nemôžu sami dostatočne hájiť a presadzovať svoje záujmy.

Solidarita je pre kresťanských demokratov všeobecný ľudský postoj zaväzujúci silného, aby sa zastal slabšieho. Tento záväzok sa naplňa v rodine, v širších sociálnych celkoch i v štáte, medzi jednotlivcami i územnými jednotkami a inštitúciami. Princíp solidarity sa významne podmieňuje s princípom subsidiarity. Je v rozpore s bezbrehým individualizmom. Tento princíp reguluje vzájomné vzťahy jednotlivých členov spoločnosti tak, aby každý jednotlivec bol spoluzodpovedný

za blaho ostatných a naopak. Vychádza z prirodzeného zákona a z toho, že človek je bytosť otvorená a sociálna, vyjadruje tendencie spoločenského života dávať a brať.¹⁰⁵

Na Slovensku, ktoré bolo vždy počas svojej histórie prezentované jednak navonok ale aj do vnútra ako krajina s hlbokými kresťanskými koreňmi, je viacero politických strán, ktoré sa názvom, časťou programu alebo niektorými vyhláseniami hlásia ku kresťanskej demokracii. Ich predstava o obsahu tohto pojmu je často veľmi nejasná, ba až nesprávna a častokrát aj zavádzajúca.

5.2. Situácia pred rokom 1989

Koniec osemdesiatych rokov bol v znamení zvýšenej aktivity cirkevných a laických osôb voči totalitnému režimu. Významným impulzom bola púť na moravský Velehrad (6.-7.7.1985), kde pútnici z celého Československa spontánne kriticky reagovali na potlačanie náboženskej slobody a cirkevného života. Ďalšou udalosťou bol rozsiahly list biskupa Jána Chrizostoma Korca novinám Rudé právo (30.10.1997) o prenasledovaní Cirkvi v Československu. Tichou demonštráciou veriacich za náboženskú slobodu sa stal pohreb trnavského biskupa Júliusa Gábriša (18.11.1987).

Ďalšími aktivitami, vedenými najmä laickým apoštolátom boli tajné náboženské vzdelávanie, tajné duchovné cvičenia, mládežnícke akcie na záchranu kultúrnych sakrálnych pamiatok, tlač, pašovanie a distribúcia proskribovanej literatúry a tiež púte na pútnické miesta (Levočská hora, Turzovka, Marianka a Šaštín).

V novembri 1987 vznikla a rýchlo sa rozšírila podpisová akcia, iniciovaná moravskými laikmi, za náboženskú slobodu. Túto akciu odsúhlasil kardinál František Tomášek. Táto podpisová akcia sa stala jedným zo silných inšpiračných zdrojov myšlienky verejného pokojného vystúpenia veriacich za práva, požadované podpisovou akciou.

Z iniciatívy predstaviteľov Svetového kongresu Slovákov sa začali od septembra 1987 organizovať na 25.3.1988 protestné zhromaždenia pred zastupiteľskými úradmi ČSSR vo svete za dodržiavanie náboženských práv a slobôd v ČSSR. V priebehu príprav došlo k situácii, že zahraničné komunity Slovákov sa protestného zhromaždenia nezúčastnia a tak slovenskí organizátori zostali v plánovanej akcii osamotení. Za základe rozhodnutia organizátorov bol o Obvodnému národnému výboru Bratislava I. zaslané oznámenie o uskutočnení pokojného verejného zhromaždenia občanov, ktorého programom mala byť tichá manifestácia občanov za menovanie katolíckych biskupov, za úplnú náboženskú slobodu v Československu a za úplné dodržiavanie občianskych práv v Československu. Konanie manifestácie bolo zakázané najprv Obvodným národným výborom Bratislava I. a po podaní odvolania bola oznamovateľovi doručená prokurátorská výstraha, aby nepokračoval v príprave manifestácie. Komunistický režim sa snažil, aby oficiálna cirkevná

¹⁰⁵ <http://www.kdh.sk/historyUvod.aspx>

hierarchia (Zbor ordinárov Slovenska - ZOS) odsúdila organizovanie manifestácie vo vlastnom vyjadrení. 16. marca sa konalo zasadnutie ZOS, ktoré podľa režimných zdrojov manifestáciu odsúdilo. Naopak niektorí ordinári tvrdili, že sa síce ohlásením manifestácie zaoberali, ale vyjadrili sa, že ide o záležitosť občanov voči štátnej správe a v takejto záležitosti ordinári nemajú čo riešiť, resp. že veriaci majú právo sa prejaviť, ale bez súhlasu príslušnej cirkevnej autority nepôjde o vec „katolícku“ – takto argumentoval trnavský administrátor, biskup Ján Sokol.

Organizátori manifestácie boli v priebehu 25.marca 1988 zadržaní, formálne vypočúvaní a prepustení až po brutálnom zásahu proti manifestácii, ktorej sa zúčastnilo 6-10 tisíc ľudí. V apríli 1988 pripravil predseda vlády SSR informatívnu správu o demonštratívnom zhromaždení pre schôdzku Predsedníctva ÚV KSČ. Súčasťou správy bola Informácia o prijatí predstaviteľov rímskokatolíckej cirkvi v SSR u predsedu vlády SSR zo dňa 12.apríla 1988. Jedným z cieľov tohto prijatia bolo „ ubezpečiť o seriózných zámeroch čs. štátnych orgánov k riešeniu problémov rímskokatolíckej cirkvi a veriacich... napriek snahe niektorých jednotlivcov a skupín z radov nelegálnych cirkevných štruktúr zneužiť...proces prestavby.“ Podľa tejto informácie „všetci prítomní, veľmi rozhodne a otvorene odsúdili demonštratívne vystúpenie 25.3.1988“.

Sviečková manifestácia bratislavského veľkého piatku vznikla z podnetu veriacich, vyjadrila však aj požiadavku za úplné dodržiavanie občianskych práv v Československu pre všetkých občanov – veriacich aj neveriacich.¹⁰⁶

5.3 Od nežnej revolúcie k samostatnosti (1989-1993)

Obdobie nežnej revolúcie (1989) znamenalo pre celú spoločnosť úplne nový začiatok -. Nezačínalo sa však „stavat' na zelenej lúke“, ale proces zmien bol silne ovplyvnený východiskovou situáciou, ktorá pre všetkých nebola rovnaká. Spoločnosť ovládol zo začiatku silný optimizmus z očakávaných zmien, ktorý zakrátko vystriedalo sklamanie zo slabého postupu týchto zmien v spoločnosti a časom aj nostalgia za „starými časmi“, v ktorých ľudia boli naučení prežívať. Nová spoločenská situácia charakterizovaná veľkou mierou slobody znamenala pre mnohých záťaž, ktorú niektorí, špeciálne starší spoluobčania, ťažko niesli.

Pre naše potreby budeme mapovať z dvoch pohľadov. Ten prvý bude pohľad programových vyhlásení vlády toho ktorého obdobia – to bude charakterizovať postoj politickej reprezentácie ku kresťanstvu ako vierovyznaniu prevládajúcej časti obyvateľstva Slovenska. Ten druhý pohľad bude reprezentovať pohľad historikov kresťanskodemokratického hnutia. Toto hnutie nie je zvolené náhodne – je to jediná relevantná politická strana, ktorá má kontinuitu počas celého nami sledovaného obdobia a hlási sa vo svojom programe ku kresťanskému vnímaniu sveta.

¹⁰⁶ Sviečková manifestácia alebo Bratislavský veľký piatok 25.marca 1988 v Bratislave – manifestácia za náboženské a občianske práva a slobody. www.upn.gov.sk/data/svieckova-manifestacia/zaverecna-sprava.pdf

Kresťanskodemokratické hnutie (ďalej iba KDĽ) vychádza z dvoch tradícií, a to z tradície slovenskej kresťanskej politiky a z tradície západoeurópskych kresťanskodemokratických strán. Vyjdúc zo zaužívanej terminológie, je pravicovou stranou hlásiacou sa ku kresťanstvu a konzervativizmu s ekonomickým programom sociálneho trhového hospodárstva.

5.3.1 Roky 1989-1993 v zrkadle vládnych programov

V prvom období po zmene politickej situácie sa pozornosť venovala predovšetkým organizačným otázkam. V návrhu Programového vyhlásenia prvej ponovembrovej vlády sa píše: „V oblasti cirkevnej politiky vláda Slovenskej socialistickej republiky s okamžitou platnosťou prevádza Sekretariát pre veci cirkevné pod pôsobnosť Predsedníctva vlády Slovenskej socialistickej republiky. Predpokladáme, že na základe pripravovaných právnych úprav dôjde k zrušeniu udeľovania štátneho súhlasu na vykonávanie cirkevných funkcií 1., 2. a 3. okruhu. Rátame aj so zrušením funkcie cirkevných tajomníkov na krajských národných výboroch a okresných národných výboroch, s vytvorením malých aparátov pre zabezpečovanie hmotných a iných potrieb cirkvi.“¹⁰⁷

Po prvých porevolučných parlamentných voľbách (jún 1990, výsledky v prílohe) vznikla vláda, ktorá vo svojom programovom vyhlásení uvádza: „V záležitosti cirkví na Slovensku vláda nadviaže na dosiahnuté pozitívne výsledky vlády národného porozumenia. Bude naďalej podporovať činnosť registrovaných cirkví, náboženských spoločností a reholí. Budú pokračovať rokovania o postupnom odovzdávaní objektov pre obnovenie rehoľných spoločností a ich činnosti na poli zdravotníctva, morálky, kultúry a sociálnej starostlivosti. Pre spravodlivé riešenie tohto zložitého a citlivého problému vláda vypracuje návrh zákona Slovenskej národnej rady. Vláda urobí všetko preto, aby sme nadviazali na duchovné dedičstvo národa, aby toto dedičstvo integrálne pôsobilo na kultúrny rozvoj vlasti.“¹⁰⁸

V apríli 1991 došlo k zmene na poste predsedu vlády, čo si vyžiadalo predložiť do parlamentu na schválenie aktualizované Programové vyhlásenie vlády. V ňom sa na tému vzťahov štátu a cirkvi píše: „V uplynulom období uskutočnila vláda Slovenskej republiky významné opatrenia, týkajúce sa cirkví a náboženských spoločností pôsobiacich na území Slovenskej republiky. Cirkvi a náboženské spoločnosti dostávajú v spoločnosti miesto, ktoré im oprávnené patrí. Ich pozitívne pôsobenie sa prejavuje v oblasti charitatívnej a sociálnej., čím popri svojej duchovenskej činnosti sa podieľajú pri riešení závažných celospoločenských problémov. V tejto súvislosti je však potrebné konštatovať, že pre charitatívnu a humanitárnu službu týchto subjektov nie je zatiaľ vytvorené dostatočné materiálne zázemie. V súlade s prijatou právnou úpravou boli na základe požiadaviek veriacich otvorené nové základné a stredné cirkevné školy. Reštitučné nároky

¹⁰⁷ Návrh programového vyhlásenia vlády SSR, Bratislava, 17. december 1989.

¹⁰⁸ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, jún 1990.

rehoľných rádov a kongregácií boli čiastočne riešené zákonom č. 298/90Zb. O úprave niektorých majetkových vzťahov rehoľných rádov a kongregácií arcibiskupstva olomouckého, na základe ktorého získali pôvodní vlastníci – rehoľné rády na Slovensku 14 objektov. Vláda Slovenskej republiky zabezpečila a predložila podklady potrebné pre novelizáciu uvedeného zákona, na základe ktorého sa vráti po jeho prijatí vo Federálnom zhromaždení rehoľným rádom na Slovensku cca 90 ďalších objektov. Vláda SR sa v legislatívnej a ideovej oblasti podieľa na príprave zákona o majetkovej rehabilitácii štátom uznaných cirkví a náboženských spoločností, ako aj na príprave zákona o slobode svedomia, náboženskej viery a postavenia cirkví a náboženských spoločností. Návrh uvedeného zákona jednotne upravuje slobodu svedomia náboženskej viery a je výrazom garancií štátu pre dodržiavanie týchto základných ľudských práv a slobôd. Zároveň je i výrazom záväzného prijatia a rešpektovania medzinárodných záväzkov. Návrh zákona v súlade s rozdelením kompetencií jednotne upravuje základné podmienky vzťahov štátu a cirkví, na druhej strane však poskytuje republikám možnosť pre vlastnú právnu úpravu niektorých podmienok registrácie nových cirkví alebo náboženských spoločností.. Vzťahy štátu a cirkví sa konštituuju dôsledne na základe nezasahovania, uznania historických a súčasných prínosov cirkevných spoločenstiev, plného rešpektovania náboženskej slobody všetkých cirkví. Cirkevná politika vlády SR získava v poslednom čase uznanie aj na medzinárodnom fóre...¹⁰⁹

Vývoj života v spoločnosti, obzvlášť nastolenie otázky ďalšej existencie spoločného štátu viedli v roku 1992 k predčasným parlamentným voľbám (výsledky v prílohe). Vláda, ktorá vznikla na základe týchto volieb vo svojom programovom vyhlásení v oblasti vzťahu k cirkvám uvádza: „Uvedomujeme si minulé i terajšiu úlohu cirkví pri udržiavaní národného povedomia Slovákov. S vďakou prijímame a rešpektujeme rozhodnutie Svätej stolice o zriadení samostatnej slovenskej cirkevnej provincie, posilujúce sebavedomie a sebaurčujúce právo slovenského národa. Budeme prispievať k rozvoju rímskokatolíckej, gréckokatolíckej, pravoslávnej, evanjelickej a ďalších cirkví, ako aj o slobodný rozvoj slovenskej židovskej komunity. Vláda sa hlási k povinnosti nájsť korektné riešenie vzťahu štátu a cirkvi s úsilím dospieť k dohode a porozumeniu aj v oblastiach majetkových nárokov cirkví a k zvýšeniu zástoja cirkví v duchovnom živote slovenskej spoločnosti. Podporujeme ekumenické iniciatívy, chápeme činnosť cirkví, vrátane ich rozširujúceho sa vplyvu v oblasti školstva ako pozitívum, ako predpoklad duchovnej obnovy a plnohodnotného života Slovákov, ako aj príslušníkov národnostných menšín.¹¹⁰

¹⁰⁹ Správa o plnení, aktualizácii a konkretizácii Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky z júla 1990. Bratislava, 26. júna 1991

¹¹⁰ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, júl 1992.

5.3.2 Roky 1989-1993 z pohľadu KDH¹¹¹

Na začiatok musíme pripomenúť, že KDH vznikalo vzhľadom na svojich politických konkurentov dosť neštandardne. Na jeho začiatku totiž bola výzva na spojenie kresťanov do klubov na základe štyroch ideových základov :

- východiskom pre osobný a spoločenský život je ekumenicky chápaný svetonázor,
- zaručenie plnej náboženskej slobody a dodržiavanie ľudských práv,
- rovnoprávnosť všetkých foriem vlastníctva a podpora súkromného podnikania
- podpora sociálne slabých občanov a pevných rodinných vzťahov.

Na ustanovujúcom sneme hnutia odzneli slová jedného z jeho zakladateľov a dlhoročného predsedu: „Vznikáme ako široké ľudové hnutie a takým chceme aj zostať“ a ďalej „Začíname obdobie rizík, premien a nádejí, ale práve takéto obdobie je dôstojné pre náš začiatok, pretože v takomto období sa rodí sloboda.“

Celá spoločnosť rezonovala riešením neuspokojivej situácie v otázke štátoprávneho usporiadania a ekonomickej reformy. Na tomto mieste je nutné poznamenať, že predstavitelia KDH mali vždy svoju víziu riešenia týchto problémov, ale ich presadzovanie bolo v tejto etape vzhľadom na silnú pozíciu politikov s komunistickou minulosťou problematické. Napriek tomu, že spoločnosť na jednej strane uznávala zásluhy kresťanského disentu a katolíckej Cirkvi na zmene spoločenských pomerov, výsledky volieb tomu nikdy nezodpovedali – KDH totiž nikdy nenašlo spôsob, ako úspešne zúročiť duchovný kapitál, ktorý reprezentuje.

V tomto období došlo k oddeleniu maďarských kresťanských demokratov (MKDH) a tesne pred voľbami v roku 1992 aj „národnejšie“ orientovanej skupiny predstaviteľov KDH (prijali názov SKDH), čo malo pre KDH katastrofálne následky. Len pre zaujímavosť môžeme pripomenúť, že zatiaľ čo predstavitelia MKDH našli svoje miesto v zoskupení maďarských strán a sú vo vysokej politike dodnes, predstavitelia SKDH absolvovali relatívne krátku púť cez rôzne politické strany do zabudnutia.

Postoj KDH v otázke štátoprávneho usporiadania bol pre radových občanov tak nepochopiteľný, že vo voľbách 1992 dali prednosť populistickému riešeniu tejto citlivej otázky, čo malo za následok rozpad československej federácie a vznik samostatného Slovenska. KDH v tomto „súboji“ stratilo veľa politických bodov a bolo svojimi politickými oponentmi za svoje, síce správne, ale zle prezentované postoje, kritizované.

Čo sa týka hospodárskej reformy, KDH síce začalo vytvárať odborné zväzy, ale tieto v tejto etape nedokázali efektívne zasiahnuť do prípravy a realizácie ekonomickej reformy, čo malo za následok stratu ďalšieho politického kapitálu. Len pre zaujímavosť KDH síce obsadilo na krátky čas v tejto etape rôzne vládne posty, ale jeho reprezentanti neboli vo vedení takých rezortov ako kultúra,

¹¹¹ <http://www.kdh.sk/history1990.aspx>

školsťvo, sociálne veci, čo neumožnilo výrazne vplývať na tieto oblasti a tak všetky aktivity v týchto oblastiach (reštitúcie majetku v správe ministerstva kultúry, výchova mladej generácie..) ostali na pleciach aktivity poslancov respektíve boli vydané napospas politickým stranám a ich zástupcom, ktoré nereprezentovali kresťanské hodnoty.

5.4. Prvé roky samostatnosti (1993-1998)

Do roku 1993 vstúpilo Slovensko ako samostatný štát, pričom k rozdeleniu Československa došlo na základe vzájomnej dohody medzi politickými reprezentáciami Čechov a Slovákov. Slovensko bolo akceptované medzinárodným spoločenstvom vrátane takých inštitúcií ako je MMF, OSN, KBSE, UNESCO a samozrejme aj Svätá stolica.

5.4.1 Roky 1993-1998 v zrkadle vládnych programov

Na vnútroštátnej scéne došlo v priebehu roku 1994 k určitému posunu v rámci zastúpenia politických strán v parlamente, čo malo za následok pád vlády a vymenovanie novej, dočasnej vlády. Tá pripravila svoje Programové vyhlásenie, v ktorom sa píše: „Chceme naďalej podporovať činnosť cirkví a rozvíjať s nimi partnerskú spoluprácu. Doterajšie dobré vzťahy bude potrebné legislatívne upraviť tak, aby zodpovedali štandardu obvyklému vo vyspelých demokratických štátoch západnej Európy.“¹¹²

Vláda koalícií sa ujala moci neslávne známou parlamentnou nocou, počas ktorej si uzurpovala takmer všetku moc v štáte. Vo svojom Programovom vyhlásení z januára 1995 venovala 4. kapitolu téme „Morálna obnova spoločnosti“. V jej úvode píše: „Na hľadani prirodzenej kontinuity duchovno-mravných a kultúrno-národných hodnôt v nových podmienkach spoločenského života sa bude podieľať vláda uplatňovaním myšlienky politicky nesprostredkovaného dialógu spoločne s národnostnými a etnickými menšinami, medzi cirkvami a štátom“. Ďalej v podkapitole 4.2 „Národnostná politika a vzťahy k cirkvám“ uvádza: „V súčinnosti s cirkvami zabezpečíme bohoslužby v štátnom jazyku v obciach s jazykovo zmiešaným obyvateľstvom...Cirkvi a náboženské spoločnosti pokladá vláda za nositeľov národného a kultúrneho dedičstva a významných partnerov pri formovaní duchovného života a morálky spoločnosti. Vláda sa hlási k podpore cirkví a partnerskej spolupráci s nimi a má snahu doterajšie čestné a ústretové vzťahy k cirkvám ďalej udržiavať. Súčasťou spoločenskej a ekonomickej transformácie je proces usporiadania vzťahov štátu s cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Vláda sa bude usilovať o zmluvné zabezpečenie novej kvality vzťahov pri rešpektovaní spoločenského postavenia a významu jednotlivých cirkví a ich početnosť. Vláda má vôľu rozvíjať vzťahy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou na zmluvnom základe. Podporíme návrh nového ohraničenia

¹¹² Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, apríl 1994.

slovenských diecéz a situovanie a prípravu sídla apoštolskej nunciatúry v Bratislave. Ďalšie profilovanie financovania cirkví bude závisieť aj od reálneho pôsobenia už prijatého zákona o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam. Vláda privíta súčinnosť cirkví pri prehĺbovaní medzinárodných vzťahov a pri vytváraní pozitívneho obrazu Slovenska vo svete. Vláda vytvorí podmienky na pôsobenie cirkví v oblasti sociálnej, charitatívnej, zdravotnej, v kultúre, školstve, športe a v armáde. Preto podporíme rozvinutie duchovnej služby v Armáde Slovenskej republiky a v útvaroch Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Využijeme inšpiračné podnety sociálnej náuky cirkví pri sociálno-ekonomickej transformácii spoločnosti. Zabezpečíme podmienky na aktívne pôsobenie cirkví v morálnej a duchovnej obnove spoločnosti v oblasti duchovnej a vlasteneckej výchovy. Máme záujem na úspešnom doriešení usporiadania majetkových vzťahov medzi gréckokatolíckou a pravoslávnu cirkvou citlivým a spravodlivým prístupom...vláda bude pokračovať vo vytváraní primeraných podmienok na rovnoprávnu existenciu štátnych, cirkevných a súkromných škôl... vláda bude iniciovať reprofiláciu Trnavskej univerzity na kresťanskú.“¹¹³

5.4.2 Roky 1993-1998 z pohľadu KDĽ

O čo viacej ideálov bolo toho prezentovaných v programových vyhláseniach oficiálnej politickej reprezentácie, o to bola horšia každodenná realita. Veľké témy politiky – teda štátoprávne usporiadanie a začiatok ekonomickej reformy boli vyriešené a tak sa mohla sústrediť pozornosť politikov na „jednoduchšie“, každodenné problémy. Je smutnou skutočnosťou, že napriek výzvam biskupov sa počas celého tohto obdobia s krátkou deväťmesačnou prestávkou v roku 1994 ujalo na základe výsledkov volieb zoskupenie ľudí, ktorí prezentovali a realizovali v politike špecifický štýl slovenskej kresťanskej morálky. Výsledkom bola vzrastajúca medzinárodná izolácia Slovenska, autoritatívne vládnutie hraničiace s mafiánskymi praktikami.

Môžeme konštatovať, že toto bola daň za slabú pripravenosť nielen kresťanskodemokratických politikov z obdobia začiatkov budovania demokracie, ale aj dôsledok nízkej ochoty či schopnosti všetkých kresťanov - voličov počúvať hlas svojich duchovných pastierov najmä v otázke zodpovedného výberu kandidátov v parlamentných voľbách

V tomto období sa KDĽ vybuďovalo na modernú konzervatívnu ľudovú politickú stranu. Zvýšené úsilie venovalo školeniam a vzdelávaniu politikov a funkcionárov hnutia. Svoju budúcnosť videlo vo funkcii opory a nádeje pre diskriminovaných, ďalej ako strany s odbornosťou a programami na riešenie každodenných problémov ľudí a v tretej oblasti pôsobenia ako stmelovateľa demokratických síl. Dokázalo predstaviť vlastný komplexný program pre všetky oblasti verejného života. KDĽ sa stalo lídrom parlamentnej opozície, silneli jeho pozície v mestách, omladzovala sa

¹¹³ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, január 1995.

jeho členská základňa a vo vedení postupne dostávala šancu nová generácia mladých a dobre pripravených politikov a odborníkov. Ako kritické oblasti boli pomenované oblasť oslovenia vidieckej populácie, komunálna politika a prepojenie odborných zväzov s politikou hnutia. S blížiacimi sa parlamentnými voľbami v roku 1998 sa zintenzívnila spolupráca s ostatnými opozičnými parlamentnými stranami ako aj spolupráca s mimoparlamentnou pravicou. Daň, ktorú KDH za túto svoju činnosť zaplatila, bol vznik vnútrostraníckej skupiny „mladých radikálov“, čo predstavovalo pre hnutie skrytú hrozbu, ktorá sa prejavila v ďalšom období.

S malou nadsázkou môžeme konštatovať, že toto obdobie bolo pre KDH najlepšie v jeho dejinách. Mohlo realizovať svoje kresťanstvo vo všetkých jeho formách – solidaritou s chudobnými, trpiacimi, bezbrannými, lačnými a smädnými po spravodlivosti, bolo prenasledované pre hodnoty, ktoré prezentovalo – získalo na svoju stranu tretí sektor, odborové organizácie. Vďaka hodnotám a spôsobom, ako ich prezentovalo získalo priazeň doma na Slovensku i v zahraničí. Stalo sa nádejou pre Slovensko a pre vládu, ktorú by chcelo vytvoriť po parlamentných voľbách v roku 1998 si stanovilo základnú tézu: Solidaritu chceme posilniť na celom Slovensku. Proti politike vytvárania a vyhľadávania nepriateľov postavíme politiku národnej a občianskej solidarity. Založíme ju na dodržiavaní ústavy a zákonov, ale aj na rešpektovaní tradičných hodnôt, ktoré sme zdedili od našich predkov a ktoré sú také podobné tradičným hodnotám okolitých národov. Politika je druhoradá a prvoradí sú ľudia, naši občania. Politika je iba prostriedkom na zlepšovanie života ľudí, lebo o nich sa môžeme vždy oprieť. Preto prvé miesto v politike KDH má rodina, upriamime sa na zlepšovanie jej postavenia.

5.5 Vlády s účasťou kresťanských strán (1998-2006)

5.5.1 Roky 1998-2006 v zrkadle vládnych programov

Voľby na jeseň 1998 (výsledky volieb v prílohe) znamenali zmenu kurzu smerovania Slovenska. Vláda, ktorá vzišla z týchto volieb o tom píše v úvode svojho programového vyhlásenia: „Vláda preberá zodpovednosť za vývoj v krajine v zložitom období. Toto obdobie charakterizuje ťažká situácia v hospodárstve, rast organizovaného zločinu, pokles právneho vedomia a neriešenie problémov vo všetkých oblastiach života...vláda zdedila viaceré nedošetrené trestné činy, kde sú podozrenia zo spoluúčasti štátnych orgánov. Predchádzajúca vláda nerešpektovala nálezy Ústavného súdu, čo deformovalo právne vedomie občanov. Spoločnosť je rozdelená, pričom základným kritériom delenia sa stala politická náklonnosť a výraznou črtou medziľudských

vzťahov nenávisť, zneužívanie moci a zastrašovanie. Morálka, etika a zodpovednosť sa zo života spoločnosti začali vytrácať.“

Svoj program definuje nasledovne: „...vláda si uvedomuje dôležitosť morálnej obrody spoločnosti. V tomto procese počíta s efektívnou podporou zo strany cirkví, mimovládnych organizácií, ako aj s aktivitou celej spoločnosti. Svoje kontakty s cirkvami vláda mieni realizovať na báze vzájomnej úcty a efektívnej spolupráce...vláda zabezpečí, aby úroveň financovania súkromných, cirkevných a štátnych škôl bola porovnateľná...vláda sa hlási k harmonickej spolupráci s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami a bude sa usilovať o kvalitatívne novú právnu úpravu vzťahov s nimi.“¹¹⁴

Voľby v roku 2002 umožnili pokračovať v práci vláde, v ktorej hrali významnú úlohu strany s kresťanským zameraním. To sa odzrkadlilo aj v Programovom vyhlásení, v ktorom sa uvádza: „Vláda si uvedomuje dôležitosť posilňovať morálne hodnoty v našej spoločnosti. V tejto súvislosti počíta s efektívnou podporou cirkví. Svoje kontakty s cirkvami bude vláda realizovať na základe vzájomnej úcty a vyváženosti k jednotlivým cirkvám. Vláda dopracuje sústavu dohôd so Svätou stolicou a vyváženým spôsobom upraví aj vzťah štátu k iným cirkvám...vláda bude podporovať rovnosť všetkých zriaďovateľov škôl – štátnych, samosprávnych, cirkevných i súkromných. Vychádzajúc z rámcovej zmluvy pripraví čiastkovú zmluvu so Svätou stolicou v oblasti školstva... Vláda obnoví útvary národnostného a cirkevného školstva na MŠ SR... Vláda bude na báze vzájomného dialógu, rešpektovania a úsilia o všeobecné blaho spoločnosti pokračovať v spolupráci s cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Vláda zdokonalí transparentný systém financovania cirkví a náboženských spoločností.“¹¹⁵

5.5.2 Roky 1998-2006 z pohľadu kresťanskodemokratického hnutia

V porovnaní s predchádzajúcim obdobím môžeme v skratke konštatovať, že o čo menej sa vo vládných programoch napísalo, o to viacej sa podarilo urobiť. Kresťanská demokracia úspešne zvládla úlohu lídra opozície a dokázala po parlamentných voľbách postaviť v spolupráci s ostatnými opozičnými stranami vládu. Pre nás je však zaujímavé, že napriek negatívnym skúsenostiam s autoritatívnym štýlom vládnutia HZDS (ktoré získavalo svoje hlasy hlavne u starších a vidieckych voličov) a výzvam domácich i zahraničných autorít – cirkevnú hierarchiu nevynímajúc, blok pravicových demokratických strán nedokázal získať v parlamentných voľbách najviac hlasov. Tiež treba pripomenúť, že kresťanskí demokrati boli donútení vytvoriť účelovú volebnú koalíciu pod názvom Slovenská demokratická koalícia (SDK) - táto zahŕňala okrem KDĽ aj Demokratickú stranu, Demokratickú úniu, Sociálnodemokratickú stranu Slovenska a Stranu

¹¹⁴ http://www.government.gov.sk/VLADA/VLADA_1998/PROG_VYHL/sk_programove_vyhlasenie_1998.shtml

¹¹⁵ http://www.vlada.gov.sk/dokumenty/programove_vyhlasenie_vlady-20021104.rtf

zelených na Slovensku. Už tento samotný fakt znamenal určité zoslabenie potenciálu, ktorý si dlhodobo KDH budovalo.

Napriek víťazstvu vo voľbách kresťanský demokrati opäť nezískali vo vláde pod svoju kontrolu ministerstvo školstva – to dokonca viedol zástupca Strany demokratickej ľavice (frakcia bývalej Komunistickej strany Slovenska). Pri schvaľovaní vládneho programu v roku 1998 došlo k netypickej situácii – minister (a úradujúci predseda KDH) nehlasoval na zasadnutí vlády za jej programové vyhlásenie v súlade s rozhodnutím Predsedníctva KDH. Jeho stanovisko vychádzalo z presadzovania pôvodných volebných návrhov z programu SDK o rovnoprávnom financovaní cirkevných škôl, založení katolíckej univerzity a zmluve SR s Vatikánom. Po tomto kroku sa zosypala na neho a na KDH vlna kritiky a útokov, pričom presadzoval len veci z „chrbtovej kosti“ KDH a z programu SDK a veci dobré nielen pre kresťanov. Je zaujímavé, že si málokto uvedomil, že programové ciele SDK nepresadzovali ostatní ministri z SDK a bytostne kresťanskodemokratické požiadavky nepodporili ostatní členovia vlády pochádzajúci a hlásiaci sa ku kresťanskej demokracii. Vyjasňovanie vzťahov medzi KDH a SDK bolo veľmi bolestné a malo za následok takmer zánik KDH. SDK na základe osobných ambícií niektorých vrcholných predstaviteľov zabudla pre predvolebné dohody a vydala sa svojou vlastnou cestou. Vďaka tomuto došlo na začiatku nového tisícročia u značnej časti členov i sympatizantov kresťanskej demokracie k znechuteniu z politiky a z toho vyplývajúcej poklesu aktivity, čo vytvorilo priestor pre nárast volebných preferencií rôznych populistických strán.

Situáciu na Slovensku na prelome tisícročí je možné asi najlepšie vykresliť týmto výrokom predsedu KDH: „Medzi paradoxy patrí nielen to, že som pred takmer desiatimi rokmi bol vo väzení a teraz som ministrom spravodlivosti, ale aj to, že komunistická strana, ktorá bola vtedy pri moci, jej dedičia či následníci sú dnes v koalícii spolu so mnou a spolu so mnou sedia vo vláde“.¹¹⁶

Volieb v roku 2002 sa kresťanský demokrati zúčastnili samostatne a na základe ich výsledkov sa stali členmi vládnej koalície. Po prvýkrát dostali pod svoju správu ministerstvo školstva – je paradoxom doby že práve v tomto období sa na činnosť ministerstva zniesla najintenzívnejšia kritika za celú dobu jeho fungovania.

Vo februári 2006 nastala na Slovensku zaujímavá politická situácia. Dve vládnuce kresťanské strany nedokázali nájsť spoločné stanovisko v otázke rovnakého doplnku ku Základnej zmluve medzi Slovenskom a Svätou stolicou týkajúceho sa práva uplatnenia výhrady svedomia. Dôsledkom bolo rozbitie krehkej vládnej koalície a vyhlásenie termínu predčasných volieb. Skutočnosť predčasných parlamentných volieb nie je v demokratických štátoch sama o sebe nijako mimoriadna. V našej situácii má táto skutočnosť špeciálnu príchut', pretože k rozbitiu vlády došlo v súvislosti s plnením vládneho programu a iniciátorom ako aj hlavným oponentom boli politické zoskupenia

¹¹⁶ <http://www.kdh.sk/history1999.aspx>

prezentujúce kresťanské hodnoty. Veľkým rizikom vzniknutej situácie je, že sa moci v štáte ujmú populistické strany ľavicového typu, čo bude mať určite negatívny vplyv nielen v oblasti akceptácie či odmietnutia sporného návrhu Zmluvy o práve uplatňovať výhrady vo svedomí, ale aj na ďalšie významné oblasti života celej spoločnosti.

VI. Slovenskí kresťania v politike na prahu 21. storočia

Magistérium Cirkvi okrem všeobecných inštrukcií poskytuje iba veľmi málo podkladov pre zvládnutie problémov vystupujúcich v období transformácie spoločnosti, čo má za následok stratu jeho postavenia ako potenciálneho zdroja múdrosti a rady. Nie sú spracované žiadne podklady konkretizujúce základné cirkevné dokumenty sociálnej náuky na podmienky spoločnosti prechádzajúcu od základu transformačnou zmenou a tak veriaci, ktorí chcú prijať zodpovednosť za chod vecí verejných sú odkázaní na získavanie skúseností v spoločnostiach iného typu a následne ich musia práčne transformovať na naše konkrétne podmienky.

Katolícka Cirkev na Slovensku sama sebe ako aj celej spoločnosti dlhuje hĺbkovú kritickú analýzu štyridsiatic rokov vlády komunizmu, kedy sa veriaci naučili žiť bez reálnej prítomnosti biskupov ako pastierov, učiteľov a otcov. Následkom tejto anomálie v živote cirkevného spoločenstva je dvojkoľajnosť v myslení a správaní veľkej časti veriacich., prejavujúca sa v síce formálnom vyznávaní kresťanských hodnôt, ale v praktickom živote sa tento fakt takmer vôbec neprejavuje. Niektorí členovia duchovného stavu, týka sa to rovnako kňazov ako aj niektorých biskupov, dlhujú nielen veriacim, ale aj všetkým občanom vysvetlenie niektorých svojich postojov z nedávnej minulosti – napríklad môžeme spomenúť zaujatie síce legitímneho, ale nešťastného politického postoja ohľadom legitímnosti protestnej akcie vyššie spomínaného Bratislavského veľkého piatku, podozrenia z aktívnej spolupráce s komunistickou tajnou políciou, podpory politických strán s antisemitským resp. fašistickým programom formou účasti na ich aktivitách. Samostatnou kapitolou, nie príliš vhodne zvládnutou, bola v prvých rokoch po revolúcii snaha o nápravu majetkových krívd. Biskupi Slovenska v celej novodobej histórii opakovane pripomínali občanom Slovenska a to nielen veriacim, základy sociálnej náuky Cirkvi. Hlavné témy, ktoré v ich posolstvách rezonovali boli:

- využitie účasti na voľbách ako prejavu nielen občianskej uvedomelosti, ale povinnosti v duchu kresťanskej lásky
- snaha o budovanie spoločného dobra v duchu dodržiavania Božieho a prirodzeného zákona
- zdôrazňovanie národného aspektu, čo žiaľ časť politickej reprezentácie využila na podporu svojich vlastných nacionalistických postojov.
- zdôrazňovanie kresťanských atribútov pri voľbe konkrétnej politickej strany či hnutia, čo si veľká časť veriacich vyložila ako neprípustné zasahovanie do vlastného rozhodovania – to malo za následok odmietavú reakciu časti veriacich obyvateľov a ich podporu iným, zvyčajne nekresťanským politickým subjektom

Katolícka cirkev na Slovensku spoločnosťou stále vnímaná ako relevantný partner s významným politickým vplyvom, čo kladie hlavne na jej čelných predstaviteľov z radov hierarchie ako aj laikov vo vrcholných politických a verejných funkciách úplne nový typ nárokov, nakoľko ich činnosť je posudzovaná nielen z hľadiska profánneho, ale aj v duchu nie vždy správne pochopených a prezentovaných kresťanských ideálov.

Kresťanská demokracia ako politický smer má na Slovensku tradíciu, budúcnosť a aj veľké rezervy. Stále oslovuje iba malý okruh voličov (pozri tabuľka v prílohe), jej vplyv na vidieku a na ľudí s priemerným vzdelaním je zanedbateľný. Je dôležité vychádzať z tradície a vyznávať vznešené ideály, ale je nevyhnutelne realizovať ich v každodennej praxi spôsobom zrozumiteľným a prítiahlivým.

Kresťan v politike musí pamätať na to, že sa angažuje v boji, kde Protivník, ktorý nie je nik iný ako „anjel svetla“, chce prekaziť každý dobrý zámer. Netreba však robiť diabla z protivníka vo svojich vlastných radoch, pretože môže mať dobré úmysly, hoci nie je kresťan. V politike, ktorá je „umením možného“ treba hľadať kompromisy, ale neustúpiť zo základných hodnôt.

Bude záležať na nielen na skúsenosti jednotlivých vrcholných politických reprezentantov, ale aj všetkých voličov, ktorí svoj hlas odovzdajú či neodovzdajú vo voľbách, aby dokázali naplniť pojem politiky tak, ako ho uvádza pápež Ján Pavol II. „Politika znamená „rozumnú snahu o spoločné dobro“.

VII. Záver.

Cieľom predloženej práce bolo v krátkosti zmapovať pôsobenie kresťanov v slovenskej politike v období posledných 15 rokov. Tieto roky neboli vybrané náhodne – boli tým najbúrlivejším obdobím, ktoré Slovensko v poslednom storočí prežilo – s výnimkou krátkej existencie Slovenského štátu v rokoch II. svetovej vojny.

Významné miesto v tomto procese svojimi postojmi zaujali kresťania – nielen ako bežní občania, ale tí aktívnejší najprv ako účastníci tichého odporu voči totalitnému režimu, neskôr ako priami aktívni účastníci politických rozhovorov o prevzatí moci po páde komunizmu, rozdelení spoločného štátu, etablovaní samostatného Slovenska a nakoniec integrácii do spoločenstva štátov v Európskej únii. To všetko bolo sprevádzané každodenným zápasom o vlastnú identitu, o priazeň voliča, občana, o prezentáciu svojich pohľadov na ekonomickú a sociálnu transformáciu spoločnosti.

Dokumenty Magistéria jednoznačne hovoria o nutnosti angažovania sa veriacich v občianskom živote, oblasť politiky nevynímajúc. Cirkev nepodáva žiadne direktívy ohľadom štátoprávneho usporiadania, alebo voľby organizácie spoločenského života. Vyzýva však ku rešpektovaniu všetkých práv, obzvlášť tých základných.

Predstavitelia Cirkvi na Slovensku opakovane v sledovanom období zdôrazňovali hlavne nutnosť aktívnej účasti veriacich vo voľbách a kládli dôraz na zodpovedný výber volených zástupcov. Nevyhli sa pritom aj poukázaniu na negatívne prvky, ktoré sa v procese transformácie vyskytli – nezamestnanosť, sociálna nespravodlivosť, starostlivosť o rodinu atď.

Oficiálna politická reprezentácia síce rešpektovala v nami sledovanom období prítomnosť Cirkvi ako súčasť občianskeho života, ale bol medzi proklamovanými sľubmi a skutočnosťou realitou bol často priepastný rozdiel.

Kresťanskodemokratické hnutie, ako jediné politické zoskupenie, ktoré vydržalo celú nami sledovanú dobu vo svojej línii, častokrát bojovalo nielen so svojimi politickými protivníkmi o finálnu podobu politického života na Slovensku, ale aj vo svojom vlastnom vnútri s rôznymi frakciami, čo malo za následok jeho oslabovanie a zníženie spoločenského kreditu a samozrejme aj reálneho politického vplyvu. Najväčšou slabinou kresťanských demokratov je komunikácia s voličmi, čo je pre politickú stranu v pluralitnej spoločnosti istá cesta do zabudnutia. Občania Slovenska, ktoré je stále proklamované ako kresťanské, sa nevyhli v procese transformácie najväčšiemu problému dnešnej doby – totiž nesúladu medzi vierou a každodenným životom.

Možno práve na Slovensku platí viac ako kdekoľvek inde, keď sa hovorí, že v politike ide o pôsobenie hriešnych ľudí v hriešnych štruktúrach s víziou budovania lepšieho sveta.

VIII. Literatúra

Đurica, M.S.: Dejiny Slovenska a Slovákov.2. vydanie, Bratislava: SPN, 1996.

ISBN 80-08-01427-X

Fröhlich,R., Dva tisíce let dějin církve.Překlad: Ondřej Bastl a Tomáš Bastl. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-268-3

Heslo „politika“, www.cojeco.cz internetová encyklopédia. 16.10.2005

Heslo „politika“. Slovník cudzích slov. 3. vydanie. Bratislava: SPN, 1990. ISBN 80-08-0006-6

<http://ww.upn.gov.sk/data/svieckova-manifestacia/zaverecna-sprava.pdf> Sviečková manifestácia alebo Bratislavský veľký piatok 25.marca 1988 v Bratislave – manifestácia za náboženské a občianske práva a slobody. 15.9.2005

http://www.government.gov.sk/VLADA/VLADA_1998/PROG_VYHL/sk_programove_vyhlasenie_1998.shtml 10.2.2006

<http://www.infovolby.sk/archiv/parl2002> 16.3.2006

<http://www.kdh.sk/history1990.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1991.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1992.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1993.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1994.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1995.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1996.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1997.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1998.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/history1999.aspx> 8.12.2005

<http://www.kdh.sk/historyUvod.aspx> 8.12.2005

<http://www.statistics.sk/volby98/results/tab3.jsp> 16.2.2006

http://www.vlada.gov.sk/dokumenty/programove_vyhlasenie_vlady-20021104.rtf 15.2 2006

Lejeune, R., Robert Schuman (1886-1963), Otec Európy. Politika – cesta svätosti. Preklad: Veronika Belošovičová, 1.vydanie, Prešov: Nakladateľstvo Michala Vaška, 2001. ISBN 80-7165-323-3

Návrh programového vyhlásenia vlády SSR, Bratislava, 17.december 1989. b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky

Nowak, M.: Filozofia slobody – Program pre ľud na ceste k slobode. Preklad: Lucia Faltinová a Juraj Kohutiar. 1. vydanie. Bratislava: Charis, 1996. ISBN 80-88743-16-8

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, apríl 1994. b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky

- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, január 1995. b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, júl 1992. b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, Bratislava, jún 1990. b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky
- Skácel, B.: Politika podle zásad katolických. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1926, 183 s.
- Správa o plnení, aktualizácii a konkretizácii Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky z júla 1990. Bratislava, 26.júna 1991 b.n. – materiál poskytnutý tlačovým oddelením Úradu vlády Slovenskej republiky
- Sutor, B., Politická etika. Preklad: Ľudovít Tibenský, 1. vydanie, Trnava: Dobrá kniha, 1999. ISBN 80-7141-222-8
- Pápežské a cirkevné dokumenty
- II. Vatikánsky koncil. Dekrét Apostolicam actuositatem. <http://www.kbs.sk/?cid=1118410906>. 30.10.2005
- II. Vatikánsky koncil. Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes. <http://www.kbs.sk/?cid=1118410965> 24.10.2005
- Jan Pavol II. Encyklika Laborem exercens. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7
- Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Christifideles laici <http://www.kbs.sk/?cid=1117279460> 3.12.2005
- Ján Pavol II., Encyklika Sollicitudo rei socialis <http://www.kbs.sk/?cid=1117276830> 30.11.2005
- Jan XXIII., Encyklika Mater et Magistra. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7
- Jan XXIII., Encyklika Pacem in terris. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7
- Kongregace pro nauku víry: Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíku v politickém životě, 22, Česká biskupská konference, Praha 2003.
- Lev XIII. , Encyklika Immortale Dei http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l_xiii_enc_01111885_immortale-dei_en.html 25.11.2005
- Lev XIII. Encyklika Rerum novarum. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

Lev XIII., Encyklika Diuturnum illud.

<http://www.intratext.com/IXT/ENG0705/P1.HTM>. 5.10.2005

Lev XIII., Encyklika Sapientiae christanae

http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_10011890_sapientiae-christianae_en.html 25.11.2005

List arcibiskupa J. Sokola zo dňa 30.12.1989 b.m, b.n. – materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

List biskupov Slovenska k voľbám roku 1990 b.m, b.n. – materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list arcibiskupa J.Sokola zo dňa 13.11.1990 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska k parlamentným voľbám 2002. 8.septembra 2002 b.m., b.n. - materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992. 2s. b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám – jún 1992.3s. b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska k voľbám do Európskeho parlamentu. 6.6.2004 b.m., b.n. - materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska na II. adventnú nedeľu 1990 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska na Slávnosť Bohorodičky Panny Márie 1.januára 1993 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska na začiatku školského roku 1991/92, zverejnený 1.9.1991 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska, 11.septembra 1994. b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list biskupov Slovenska, zverejnený 24.11.1991 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list na 4. pôstnu nedeľu 1993. b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

Pastiersky list o spoločensko-sociálnej situácii na Slovensku. 1.júl 2001 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave

- Pastiersky list o svätení nedele, 20.1.2002 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave
- Pastiersky list: Hodina zvrchovanosti Slovenska, 1992 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave
- Pavel VI., Encyklika Octogesima adveniensi. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7
- Pavol VI., Encyklika Populorum progressio <http://www.kbs.sk/?cid=1117103084> 15.11.2005
- Pavol VI., Apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi
<http://www.kbs.sk/?cid=1117103183> 25.11.2005
- Pius XI. Encyklika Quadragesimo anno. In. Sociální encykliky (1891-1991),1. vydání, Praha, Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7
- Pius XI.: Dopis kardinálovi Bertramovi z 12.novembra 1928
<http://www.cronologia.it/storia/a1929i.htm> 20.11.2005
- Posledné slovo arcibiskupa J Sokola k voľbám, jún 1990 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave
- Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. Cirkev v Európe
<http://www.kbs.sk/?cid=1117289696> 5.12.2005
- Vyhlásenie biskupov Slovenska. Spišská Kapitula, 14.októbra 1998 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave.
- Vyhlásenie Konferencie biskupov Slovenska ku voľbám 1998. Bratislava 28.augusta 1998 b.m., b.n. -materiál poskytnutý archívom Arcibiskupského úradu v Trnave.
- Vyjadrenie sídelného biskupa banskobystrickej diecézy k súčasnej situácii Spamätajme sa!: Katolícke noviny, ročník 141, 11.novembra 1990, číslo 45, str.1

ABSTRACT

Ways of Slovak Christian in policy

This writing is focused on description of activities of Slovak Christian in policy during last fifteen years. Its contents a short review of history policy in relation to Christianity, relevant pontifical documents, documents of Slovak ordinaries as well as documents of government of Slovak Republic. Next view on this period of time is given by description of activities of Christian Democratic Party as a representative of Slovak Christian.

Key words: Slovak, Christian, policy, activity of laymen, process of transformation

PRÍLOHA

Výsledky parlamentných volieb do Slovenskej národnej rady – strany a koalície, ktoré sa dostali do parlamentu (neskôr Národnej rady Slovenskej republiky)

Strana	Voľby 1990 ¹⁷		Voľby 1992 ¹⁸		Voľby 1994 ¹⁹		Voľby 1998 ²⁰		Voľby 2002 ²¹	
	Počet hlasov	% hlasov	Počet hlasov	% hlasov	Počet hlasov	% hlasov	Počet hlasov	% hlasov	Počet hlasov	% hlasov
Verejnost' proti násiliu	991 285	29,34	-	-	-	-	-	-	-	-
Kresťanskodemokratické hnutie	648 782	19,20	273 945	8,88	289 987	10,08			237 202	8,25
Slovenská národná strana (SNS)	479 984	13,94	244 527	7,93	155 359	5,40	304 839	9,07	304 839	9,07
Komunistická strana Československa	450 855	13,34								
koalícia Egypťané + Maďarské kresťanskodemokratické hnutie	292 636	8,66	228 885	7,42	292 936	10,18	306 623 ^d	9,12 ^d	321 069	11,16
Hnutie za demokratické Slovensko (frakcia VPN)			1 148 625	37,26	1 005 488 ^a	34,96 ^a	907 103	27,00	560 691	19,50
Strana demokratickej ľavice (frakcia KSC)			453 203	14,70	299 496 ^b	10,41 ^b	492 507	14,66		
Demokratická únia Slovenska					246 444	8,57				
Združenie robotníkov Slovenska					211 321	7,34				
Strana občianskeho porozumenia										
Slovenská demokratická koalícia							269 343	8,01		
Aloiancia nového občana							884 497 ^c	26,33 ^c	433 953	15,09
Smer (frakcia SDE)									230 309	8,01
Komunistická strana Slovenska									387 100	13,46
									181 872	6,32

Zvýraznené strany sa podieľali na tvorbe vlády

^a koalícia Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS) + Roľnícka strana Slovenska (RSS)

^b koalícia Spoločná voľba Strana demokratickej ľavice (SDĽ) + Sociálnodemokratická strana Slovenska (SDSS) + Strana zelených na Slovensku (SZS) + Hnutie poľnohospodárov Slovenskej republiky (HP SR)

^c koalícia Kresťanskodemokratického zhnutie + Demokratická strana + Demokratická únia + Sociálnodemokratická strana Slovenska + Strana zelených na Slovensku

^d Strana maďarskej koalície

¹⁷ Ďurica, M.S.: Dejiny Slovenska a Slovákov.

¹⁸ Ďurica, M.S.: Dejiny Slovenska a Slovákov.

¹⁹ Ďurica, M.S.: Dejiny Slovenska a Slovákov.

²⁰ <http://www.statistics.sk/volby98/results/tab3.jsp>

²¹ <http://www.infovolby.sk/archiv/parl2002>